

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

Hemminki Otstavel

Soome Venemaa-suunaline välispoliitika Ukraina konflikti kontekstis

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Piret Ehin, PhD

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digiarhiivis DSpace.

Hemminki Otstavel

.....

/töö autori allkiri

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Pragmatilise välispoliitika käsitlused	6
1.1 Mõistete definitsioon	6
1.2 Viis erinevat konfliktivältivat pragmaatilist käitumisviisi	8
2. Ülevaade Soome ja Venemaa suhete ajaloost	15
3. Soome Venemaa-suunalise välispoliitika analüüs ja võrdlus esitatud mudelitega	20
3.1 Soome välispoliitika põhialused.....	21
3.2 Majanduslane koostöö Soome ja Venemaa vahel	25
3.3 Analüüs ja hinnang.....	29
Kokkuvõte	33
Summary	36
Kasutatud kirjandus.....	38

Sissejuhatus

Tänapäeva maailmas on aina rohkem hakatud tähelepanu pöörama julgeolekule ning rahvusvahelisele õigusele. Üheks praeguse äreva olukorra põhjuseks on Venemaa agressioon Ukrainas. Sõjaolukord Euroopa ühes idapoolsemas riigis on valvelolekusse sundinud kogu Euroopa. Enamik Euroopa riike on Venemaa agressiooni Ukraina vastu üheselt hukka mõistnud. Paraku on ka riike, kes oma seisukohti nii selgelt ei määratle või eelistavad jääda pigem neutraalse positsiooni juurde. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on analüüsida Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat Ukraina konflikti kontekstis. Mitmesugused Soome poliitikute sõnavõttud ning seisukohad Euroopa Liidus Venemaa-vastaste sanktsioonide suhtes on endale tähelepanu tõmmanud ning tekitanud mitmesuguseid küsitavusi. Kohati on tekkinud arusaam, et Soome püüab tegutseda nii Euroopa Liidu kui ka Venemaa huvides, säilitades sel moel head suhted mõlema osapoollega. Eriti on Soome käitumisele tähelepanu pööranud Eesti ühiskond. Kuna Soome näol on tegemist meie vennasrahvaga, on meil ju sarnane keel ning isegi ühine hümni viis, tekitab naabri käitumine eestlaste jaoks mitmesuguseid küsimusi. Antud töö ülesandeks on nendele arusaamatustele võimalusel selgitusi pakkuda. Kavatsen uurida, miks on Soome just sellise käitumise ning välispoliitika valinud.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kas Soome välispoliitikat Venemaa suunal võib nimetada pehmeks ning pragmaatiliseks. Uurin, millised on need indikaatorid, mille alusel saab seda väidet kinnitada või ümber lükata. Lisaks vaatlen pragmaatilist välispoliitilist käitumist üldisemas tähenduses ning analüüsin, kas ning missugustel alustel võime seda täheldada Soome suhetes Venemaaga. Kavatsen uurida, missugused on Soome kui väikeriigi võimalused oma poliitika kujundamisel suure regionaalse jõukeskuse naabruses. Püüan analüüsida ning välja selgitada, kas ning milline pragmaatilise välispoliitika mudel süstemaatiliselt kirjeldab kõige paremini Soome käitumist. Lisaks analüüsin tegureid, mis kirjeldavad Soome pragmaatilise välispoliitika kujunemist Venemaa suhtes. Antud töö keskseks uurimisprobleemiks on välja selgitada, kas, miks ning missugusel määral saab Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat Ukraina konflikti kontekstis pidada pragmaatiliseks.

Teema on aktuaalne, kuna viimastel aastatel on Ukraina konflikt mõjutanud kogu maailma julgeolekut. Venemaa käitumine Ukraina konfliktis on muutunud ka teiste riikide jaoks julgeolekuohuks. Räägitud on uue külma sõja puhkemise võimalusest. Leian, et antud teema uurimine on oluline, kuna Soome kui Eesti lähedase naabri suhtumine meie idanaabrisesse on

tekitanud rahvusvahelisel tasandil mitmesuguseid küsimusi. Oluline on uurida, missugune on Soome roll suhtes Venemaaga ning miks on nad just sellise lähenemise valinud.

Selleks, et hinnata Soome välispoliitika sobivust erinevate konfliktivältivate pragmaatilise käitumisviisi mudelitega, toon välja iga mudeli iseloomulikud jooned ning tunnused. Analüüsin, missugused mudelid iseloomustavad kõige paremini Soome käitumist Venemaa suhtes. Kavatsen kasutada püstitatud uurimisülesannete lahendamiseks nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmeid. Analüüsin Soome kaubandusalaseid suhteid Venemaaga, uurin Soome välispoliitilisi strateegiaid. Lisaks analüüsin Soome juhtivpoliitikute nagu president Sauli Niinistö, peaminister Alexander Stubbi ning välisminister Erkki Tuomioja sõnavõtte. Vaatluse alla tulevad ka Soome peamiste meediaväljaannete kajastatud seisukohad.

Töö koosneb kolmest suuremast peatükist. Esimene peatükk keskendub küsimusele, mis on pragmaatiline käitumine ning milline on pragmaatiline välispoliitika. Panen paika teoreetilise raamistiku, defineerin töös kasutatavad mõisted ning toon välja viis erinevat konfliktivältivat pragmaatilist käitumisviisi, mis kirjeldavad väikeriigi võimalikku käitumist regionaalse hegemooni naabruses. Töö teise peatüki eesmärgiks on anda ülevaade Soome ja Venemaa suhete ajaloost. Antud peatükk keskendub kahe riigi vaheliste suhete kujunemisele alates Teise maailmasõja järgsest perioodist. Töö kolmanda peatüki näol on tegemist empiirilise peatükiga. Analüüsin Soome võimalikku vastavust pragmaatilise välispoliitika viiele erinevale konfliktivältivale rollile. Kirjeldan kasutatud andmeid ning kasutatud meetodit. Kolmanda peatüki esimeses alapeatükis analüüsin Soome välispoliitika põhialuseid ning toon välja erinevad tunnused ning käitumisjooned, mis võivad mõjutada Soome välispoliitikat Venemaa suhtes. Analüüsin Soome peamisi seisukohti Ukraina konfliktis ning Soome käitumist Euroopa Liidu kehtestatud sanktsioonide suhtes. Kolmanda peatüki teises alapeatükis kirjeldan kahe riigi vahelist majanduskoostööd ning analüüsin, kuidas Soome soovib maksimeerida headest suhetest tõusvat tulu. Käesoleva töö kolmanda peatüki viimases alapeatükis analüüsin, kas ning missugune viiest pragmaatilise käitumise mudelist süstemaatiliselt kõige paremini kirjeldab Soome käitumist. Antud juhul on võimalik ka mitme mudeli sobivus. Lisaks on võimalik olukord, kus ükski eelpool nimetatud mudelitest ei ole Soomele iseloomulik. Lõpuks teen järeldused Soome võimaliku pragmaatilise välispoliitika kohta.

1. Pragmaatilise välispoliitika käsitlused

Antud töö teoreetiline raamistik keskendub küsimusele, millised on väikeriigi võimalikud välispoliitilised valikud suure regionaalse jõukeskuse naabruses. Konkreetselt keskendun niinimetatud pragmaatilise välispoliitika mõistele. Antud peatükis defineerin töös kasutatavad olulisemad mõisted, toon välja viis erinevat konfliktivältivat pragmaatilist käitumisviisi koos neile iseloomulike tunnustega ning näidetega minevikust.

1.1 Mõistete definitsioon

Pragmaatilisuseks nimetatakse tegutsemist mitte ideede ja väärtuste baasil, vaid juhendumist konkreetsest juhtumist, vastavast kontekstist ning antud olukorras toimivatest teguritest (Astrov 2011:117). Pragmatilisuseks nimetatakse seega loogilist käitumist, mis on mõtestatud ning mille eesmärgiks on probleemide lahendamine. Pragmatilisust on mitmesugused autorid aegade jooksul väga erinevalt defineerinud. Näiteks on Saksamaa ning Ameerika päritolu filosoof Nicholas Rescher leidnud, et pragmaatilisuse sünonüümiks võib pidada praktilisust (Henschen 2013:166). Immanuel Kant on leidnud, et kohustus midagi teha on pragmaatiline ainult sel juhul, kui see on seotud individuaalse või universaalse õnne saavutamise eesmärgiga. Seega eeldab pragmaatilisus kindlate tegevuste sooritamist ratsionaalsete agentide poolt, kes on valinud oma praktilise ja individuaalse õnne tagamise (Henschen 2013:171). Pragmatiline käitumine lähtub peamiselt isiklikest huvidest ning nendest juhendumisest. Analüüsitakse, mis toimib antud situatsioonis kõige paremini ning mis omakorda rahuldab võimalikult paljude osapoolte huve. Teisisõnu tähendab see üksikisiku või kollektiivi kui terviku heaolu eest hoolitsemist ning selle nimel erinevate otsuste tegemist. Pragmatism laiemas tähenduses viitab käitumisele, kus meie tõe omistamise ja reaalsuse äratundmise oskused on rajatud ja kinnitatud nende toimimise praktikatele (Schiller 1905:238). Probleemide lahendamisel lähtutakse erinevate praktiliste situatsioonidega tegelemise kogemusest ideede- ja väärtuspõhiste teooriate asemel. See tähendab, et eelkõige tuleb oluliste otsuste elluviimisel lähtuda reaalistest kogemustest, mitte teoreetilistest ideedest. Pragmatilisus eeldab, et püütakse tõlgendada iga mõistet, lähtudes eelkõige selle võimalikest praktilistest tagajärgedest (James 1981:26). Pragmatiline käitumine on ideoloogiliselt agnostiline. Sellel on väga vähe ühiseid jooni kommunismi või liberaalsete

ideaalidega. Samas on pragmatism teooria, mis harmoniseerub paljude teiste antiiksete filosoofiliste teooriatega (James 1981:29; Zhao 2004:4). Näiteks seostub pragmatism utilitarismiga, rõhutades eelkõige selle praktilisi aspekte.

Pragmaatiline välispoliitika on ideoloogiale tuginemise asemel eelkõige riiklikest huvidest lähtumine. Pragmaatiline välispoliitika tähendab, et poliitika kujundamisel rõhutatakse progressi läbi praktiliste kohustuste (Lotz 2010:219). Pragmaatiline välispoliitika kujutab endast rahvusvahelistest normidest realistlike arusaamade ja tõlgenduste tegemist ning nende rakendamist erinevate praktiliste situatsioonide lahendamisel. See tähendab, et lähtutakse küll siseriiklikest tõekspidamistest, kuid tuleb arvestada ka rahvusvaheliste kokkulepete ja normidega. Pragmaatilise välispoliitika puhul on äärmiselt oluline lähtuda oma riigi huvidest ning pragmaatiliselt analüüsida kompromisside võimalikkust. Selline välispoliitika on otseselt eesmärkide täitmisele suunatud, lähtudes riiklikest huvidest ning geopolitiilisest keskkonnast (Zhao 2004:4). Pragmaatiline välispoliitika eeldab riigi huvide avalikku esikohale seadmist, mis on ühtlasi põhimõtteline ja aus välispoliitiline samm. Riik võib teha suhetes teiste riikidega mitmesuguseid järelandmisi oma tõekspidamistes ning poliitilistes eesmärkides. Selle põhjuseks on võimalike konfliktide vältimine ning riikidevaheliste lahkkelide ära hoidmine. Riigid eelistavad teha teatavaid järeleandmisi, et mitte oma partnereid konfliktsete teemadega ärritada. Nad käituvad pragmaatiliselt kaalutledes, see tähendab, et vahetevahel on kasulikum teatud teemade lahkamine edasi lükata, et säilitada olulisem koostöövõimalus teistes valdkondades. Samas on pragmaatiline välispoliitika kompromissitu väliste nõudmiste suhtes, mis hõlmavad riigi eluliselt olulisi huvisid või päästavad valla ajaloolised tundlikud kogemused (Zhao 2004:5). Tinglikult võib väita, et riigid keskenduvad erinevuste asemel ühistele väärtustele ja huvidele. Kuid eelkõige juhindutakse isiklikest huvidest. Pragmaatilise välispoliitika märksõnaks võib pidada paindlikkust. Riigid vaatlevad vastavalt kontekstile ning kontreetssele olukorrale, kuidas on kasulikum toimida. Selle eesmärgiks on rajada sõbralik ja koostööaldis suhe oma partneritega ning püüa antud suhet igati säilitada (Zhao 2004:15). Eelkõige on pragmaatilise välispoliitikaga väikeriikidele oluline hoida sõbralikke suhteid oma suurte naabritega. Pragmaatiline käitumine on omandanud võimu nii välisele maailmale reageerides kui ka seda endasse imades. See on taktikaliselt paindlik, strateegiliselt vaevu hoomatav ning vastasseisu vältiv välispoliitiline käitumisviis. Seetõttu on antud välispoliitilist käitumist äärmiselt keeruline määratleda.

Pragmaatiline välispoliitika vastandub eelkõige väärtuspõhisele ning ideoloogilisele välispoliitikale. Väärtuspõhine välispoliitika on iseloomulik riikidele, mis tuginevad oma

poliitikas laiemalt mingitele kindlatele väärtustele ning neid ühtlasi ka esindavad. Väärtuspõhine poliitika ei sõltu riigi suurusest ega tugevusest vaid pigem demokraatlike põhimõtete hindamisest ning kaitsmisest. Väärtuspõhise välispoliitikaga riigid võitlevad näiteks inimõiguste tagamise eest. Võrreldes väärtuspõhist välispoliitikat pragmaatilise välispoliitikaga, võib väita, et väärtuspõhise välispoliitikaga riik jääb riikidevahelises suhtluses oma väärtusele kindlaks ning ei muuda neid vastavalt olukorrale. Pragmaatiline välispoliitika võib tähendada aga teatavates situatsioonides oma suhtumise ning väärtuste muutmist.

Ideoloogiline välispoliitika seab rahvusvahelistes suhetes esiplaanile sarnaselt väärtuspõhise välispoliitikaga väärtuste edendamise. Ideoloogilise välispoliitika peamiseks tunnuseks on see, et inimeste arusaamu ning samme ei juhi mitte faktid, vaid olemasolevad ideed, kontseptsioonid ning stereotüübid, mis kokku moodustavad ühtse ideoloogia. Ideoloogilisele välispoliitikale on iseloomulikuks jooneks endale tugineva poliitika juures püsimine muutuva konteksti raames. Võrreldes antud välispoliitilist käitumist pragmaatilisega, on ideoloogilisele välispoliitikale omasem kindel põhimõttelise suuna järgimine ning niiõelda jäigem suhtumine kompromisside võimalikkusesse.

Käesoleva töö puhul käsitlen viite erinevat konfliktivältivat pragmaatilist rolli, mida väikeriik võib omandada suure regionaalse hegemooni naabruses. Nimetatud viis mudelit ei kata kõiki väikeriigi võimalusi käituda regionaalse hegemooni naabruses. Siinkohal tuleb meeles pidada, et need mudelid on konfliktivältivad käitumisviisid.

1.2 Viis erinevat konfliktivältivat pragmaatilist käitumisviisi

Käesoleva töö puhul lähtun viiest erinevast konfliktivältivast pragmaatilisest rollist, mida väikeriik võib omandada suure regionaalse hegemooni naabruses. Tuginen peamiselt Pami Aalto käsitlusele pragmaatilisest välispoliitikast. Toon välja kõigile neile rollidele iseloomulikud tunnused. Nimetatud viis mudelit ei kata kõiki väikeriigi võimalusi käituda regionaalse hegemooni naabruses. Siinkohal tuleb meeles pidada, et need mudelid on konfliktivältivad käitumisviisid. Näiteks Eesti käitumine Venemaa suhtes nimetatud viie mudeli alla ei mahu.

Esimene võimalus on olla riikidevahelistes suhetes neutraalsel positsioonil. **Neutraliteet** (*i.k. neutrality*) ehk erapooletus tähendab antud kontekstis järjepidevat hoiakut, kus neutraalne riik ei ole ühegi teise riigivõimu poolt (Astrov 2011:120). See tähendab, et juhitudakse eelkõige isiklikest huvidest ning üritatakse jääda neutraalseks, mingit riiki või konflikti osapoolt teisele eelistamata. Üldistavalt võib väita, et neutraalsed riigid konstanteerivad oma soovi sõdasid vältida igal ajal, olenemata poliitilisest olukorrast (Alam 1977:169). Konflikti või sõja perioodil tähendab neutraalsus, et riik kaitseb oma territooriumit ning ei osale vaenulikes tegevustes ühe või mitme konflikti osapoolle vahel. Neutraliteet on pragmaatiline roll, mis sageli on tingitud tugevate suurvõimude esinemisest regionaalsetes piirkondades. Neutraliteet on positsioon, mida väikestel riikidel on võimalik sel juhul valida. Neil on üldjuhul kaks erinevat valikut: esiteks on võimalus liituda mõne liitlasega, teine võimalus on kuulutada välja neutraliteet (Löden 2012:273). Suure võimuga liitudes kaotab väikeriik paratamatult osa oma suveräänsusest. Neutraliteeti välja kuulutades jäädakse iseseisvaks, kuid rahvusvahelisel tasandil üksi. Neutraalsus on tähendusetu, kui ei esine tugevat vastandlikkust. Neutraliteedi kui rolli eesmärgiks on kaitsta territoriaalset terviklikkust läbi diplomaatia elluviimise (Astrov 2011:120). Neutraalsust ei saa vaadelda aga ainult välis- ning kaitsepoliitika seisukohalt, sageli on neutraliteet riikide identiteedi üks osa (Löden 2012:277). Neutraalne positsioon rahvusvahelises süsteemis on nende identiteedis kui loomulik roll. Väikeriigi peamiseks välispoliitiliseks eesmärgiks on tagada oma iseseisvus ning turvalisus. Kõige parem võimalus väikeriigil oma rahva enesemääratluse ning identiteedi kaitsmiseks on neutraalne positsioon rahvusvahelises süsteemis.

Neutraalsuse näidetena võib välja tuua näiteks külma sõja kontekstis Austria, Soome, Iirimaa, Rootsi ning Šveitsi käitumise. Neutraalsust on võimalik tagada kahel erineval viisil, milleks on vabatahtlik ning sunniviisile neutraliteet (Alam 1977:169). Teisel juhul on sundivaks jõuks konkreetset asjaolud, rahvusvahelised lepingud või kokkulepped. Peamiseks neutraalsuse eesmärgiks on sõdade ning konfliktide puhul säilitada oma suveräänsus ning võimalikult head suhted kõigi konfliktis osalevate pooltega. Traditsiooniliselt neutraalsed riigid jäävad neutraalseks sõltumata riigivalitsemisest tulenevatest muutustest. Näiteks Šveits ja Austria säilitavad oma neutraalse staatuse, mis on konstantne ning ei sõltu valitsuste vahetumisest (Alam 1977:169). Ajaloo jooksul on olnud näha, et neutraalsus võib viia erinevate tulemusteni. Näiteks Eesti, Läti ja Leedu teatasid 1938.-1939.aastal, et nemad üritavad sõja tingimustes säilitada neutraalse positsiooni. Paraku lõppes see nende jaoks Nõukogude Liidu ja Saksamaa sõjaliste sissetungidega (Astrov 2011:121). Teine neutraalsuse näide on Soome

käitumine külma sõja ajal. Selleks, et vältida oma riigi suveräänsuse kaotamist, allus Soome 1944.aastal Nõukogude Liidu käsule desarmeerida Soome aladelt Saksamaa sõjalised väed. Vastutasuks pakkus Nõukogude Liit, et nad tunnustavad Soome neutraalsust (Astrov 2011:121). Alates 1990. aastatest alates on Soome säilitanud oma sõltumatu kaitsevõime traditsioonilise sõjategevuse puhuks. Tinglikult võib väita, et neutraalne positsioon ning head suhted Venemaaga oli põhjuseks, miks Soomel õnnestus oma suveräänsus mõningate mööndustega säilitada. Neutraalsus on vaid üks võimalus väikeriigil suure hegemooni suhtes oma välispoliitikat kujundada. Järgnevalt vaatleme erapooletu rolli.

Teine võimalus pragmaatilises välispoliitikas on olla **erapooletu** (*i.k. non-alignment*) rollis. Erapooletu positsioon juhindub eelkõige sõjalist sekkumist vältivast poliitikast (Newby 2003:483). See on tingimus, mis peab riigi erapooletu poliitika puhul olema täidetud. Üldjuhul jäävad riigid erapooletuks ajaloolistele kogemustele tuginedes. Näiteks olukorras, kus ühte liidu liikmesriiki rünnatakse, ei soovi erapooletu rollis riik sõjaliselt konflikti sekkuda. Esimene erapooletuse kui rahvusvahelise doktriini ilming tekkis 1955.aastal toimunud Bandungi konverentsil, kus osalesid Aafria ning Aasia riigid (Alam 1977:167). Pärast Bandungi konverentsi hakkasid mitmed riigipead propageerima erapooletust kui nende ametlikku välispoliitilist seisukohta. Erapooletu roll on iseloomulik pluralistlikele ühiskondadele, kus on esiletõusvad võimuerinevused ning suure võimu huvid. See võib omandada märkimisväärse võimu regionaalse tasakaalu saavutamisel või kasutada niiõelda ootame-ja-vaatame mentaliteeti (Astrov 2011:125). Erapooletusel kui rahvusvahelisel doktriinil on riikide jaoks viis erinevat eesmärki. Esiteks on erapooletuse kui rolli eesmärgiks säilitada riiklik iseseisvus ja turvalisus. Teiseks on selle eesmärgiks riigi sotsiaalse ning majandusliku arengu tagamine. Kolmandaks eesmärgiks on saavutada globaalne rahu ning neljandaks eesmärgiks arendada poliitilisi vabadusi ning inimeste heaolu. Viimane erapooletuse kui rolli eesmärk on vältida rahvusvahelisi pingeolukordi ning sõda läbi rahumeelse kooseksisteerimise (Alam 1977:175).

Ajaloolisest kogemusest lähtudes on erapooletu rolli omandanud suhteliselt uued riigid. Oma nooruse tõttu on nad olnud nõrgad ning vajanud rahalist toetust ning tehnilist abi välismaalt. Erapooletud riigid võivad sõjalist abi vastu võtta, kuid ei tohi osaleda sõjalistes liitudes. Seetõttu on erapooletust käsitletud kui strateegiat, mille abil on võimalik maksimeerida välisabi saamist ilma igasuguste piirangute kehtestamiseta. See ei ole küll erapooletuse kui pragmaatilise rolli peamine eesmärk, kuid seda võib käsitleda kui olulist kõrvalprodukti (Weiner 1968). Erapooletu rolli näiteid võib sarnaselt neutraliteedile tuua külma sõja aegsest

maailmakorrast, kus oli levinud *Non-Aligned Movement* (Astrov 2011:121). Selle liikumise eesmärgiks oli võidelda kahe suure jõu domineerimise vastu. Sinna kuulusid paljud riigid Ladina-Ameerikast, Aafrikast ning Aasiast. Euroopa riikidest kuulus ainsana *Non-Aligned Movementi* Valgevene. Erapooletu rolli tekkimine oli äärmiselt oluline, et säilitada regionaalset võimude tasakaalu. Antud mõiste muutus populaarseks Inda peaministri Jawaharlal Nehru kasutuses, kui ta õigustas India välispoliitilist käitumist rahvusvahelises kogukonnas erapooletu rolliga (Weiner 1968). Värskest iseseisvunud India eesmärgiks oli jätkata oma aktiivset liikmelisust Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis, säilitada oma liikmelisus Rahvaste Ühenduses ning olla positiivseks jõuks rahvusvahelistes suhetes. Peamiseks eesmärgiks oli aga vältida igasugust sõjalistes liitudes osalemist, mis võiksid riigi juhtida võimalikesse sõjalistesse konfliktidesse.

Võrreldes erapooletut pragmaatlist rolli neutraalse käitumise mudeliga, võimaldab erapooletu roll riigil suuremal määral oma käitumisega manööverdada, kuid eeldab samas spetsiifilisemat pühendumust (Astrov 2011:121). Sarnaselt neutraliteediga, kaotab erapooletu käitumise mudel oma tähenduse, kui puudub vastandlikkus. Neutraalsust peetakse erapooletu positsiooniga võrreldes mõnevõrra isoleeritumaks (Newby 2003:483). Võrreldes neutraalsusega, eeldab erapooletu roll aktiivsemaid diplomaatilisi suhteid. Peamine erinevus kahe pragmaatilise välispoliitilise rolli vahel seisneb selles, et neutraalsus on pigem kui õiguslik kontseptsioon, samal ajal kui erapooletus on peamiselt strateegia, mille eesmärgiks on riigi seotuse vältimine sõjaliste ning teiste liitudega, mis võiksid viia riigi võimalike konfliktideni.

Kolmas pragmaatilise välispoliitika käitumisviis on **soometumine ehk finlandiseerumine (i.k. *Finlandization*)**. See on mõiste, mida kasutatakse Teise maailmasõja järgsete poliitiliste protsesside iseloomustamiseks Soome poliitikas. Soometumiseks nimetatakse Soome kuulekust ning allumist Nõukogude Liidu survestamisele Teise maailmasõja järgsel perioodil. Soometumise mõiste võeti esmakordselt kasutusele rahvusvahelisel tasandil 1950.-1960. aastatel, kui Venemaa ja Soome vahelised suhted olid väga pingelised. Esimesena kasutas soometumise mõistet Saksa poliitikateadlane Richard Löwenthal 1961.aastal (Sariola 1982:20). Mõiste hõlmas endas rahu sobitamise katset Soome poolt oma võimsa naabri suhtes. Soometumine kujutas endast Soome tihedat koostööd Nõukogude Liiduga, mille käigus pidi Soome okupatsiooni vältimiseks laskma oma suveräänsust piirata. Muututi oma võimsama naabri suhtes ülitundlikuks, mille tulemuseks oli ise põhjustatud suveräänsuse kaotus. Osaliselt oli pingelise olukorra põhjuseks Soome siseriiklik poliitiline olukord, kuid

peamiselt siiski Nõukogude ja Lääne halvenevad suhted (Singleton 1981:270). Sellise käitumise tagajärjel ei saanud Soomet enam kui neutraalset ja sõltumatut riiki traditsioonilises mõistes käsitleda.

Üldisemas mõistes võib soometumist kui rolli nimetada vaikivaks nõusolekuks, mille käigus režiim kohaneb aktiivselt ning eesmärgipäraselt välise survega. Eesmärgiks on mitte lasta end täielikult domineerida tugevama jõu poolt ning vältida marionettrežiimiks muutumist (Astrov 2011:122). Watsoni regionaalse konteksti terminoloogia kohaselt on regionaalne hegemoon kui tugevam jõud võimeline mõningal määral otsustama teise, väiksema riigi käitumise ning siseasjade üle, jättes selle riigi samas sisepoliitiliselt iseseisvaks. Riigi võimalus oma välispoliitika üle otsustada on limiteeritud, kuid sisemine võim on peaaegu terviklik. Soometumine on eelkõige iseloomulik pluralistlikele ühiskondadele, kus on loodud tugevale imperaatorlikule või suurvõimule sobiv kandepind (Watson 1992:15). Välispoliitikas lähtuti eelkõige riigi sisemise arengu tagamisest ning kapitalistliku majanduse põhimõtete järgimisest. Finlandiseerumise üheks põhjuseks oli tihe kaubanduslik koostöö idanaabriga ning orienteeritus idaturule.

Soometumise näitena võib tuua Soome välispoliitika külma sõja aegsel perioodil. Soome oli üks väheseid riike Nõukogude Liidu naabruses, kes pääses Nõukogude okupatsioonist pärast Teist maailmasõda, osaledes nimetatud sõjas Nõukogude Liidu vastasleeris. 1947. aastal sõlmitud rahuleping kinnitas küll Soome piiratud suveräänsust, kuid sellega hoiduti okupatsiooni alla langemisest. Soome lähtus eelkõige oma majanduslikest huvidest ning iseseisvuse säilitamise soovist. Edaspidi oli Soome kohustatud järgima ranget neutraliteeti, vähendama oma relvajõude ning ajama välispoliitikat, mis oleks kooskõlas Nõukogude Liidu huvide ning eelistustega. Lisaks Soomele on soometumine iseloomulik mõiste kirjeldamaks Taani välispoliitikat Natsi-Saksamaa suhtes enne Teist maailmasõda (Astrov 2011:123).

Teise maailmasõja järgsel perioodil oli paljude Nõukogude Liidu okupeeritud riikide seas tegemist ihaldusväärse staatusega. Tänapäeval kasutatakse mõistet pigem negatiivse alatooniga. Soometumine kui vaikiv nõusolek on maailma poliitikas suhteliselt haruldane fenomen. Esiteks on see nõrga riigi jaoks väga keeruline mudel, kuna ebavõrdne suhe suure naaberriigiga, millel on sageli ka teistsugune ideoloogia, tundub kurjakuulutavana (Mouritzen 2010:130). Lisaks eeldab see väikeriigi kui nõrgema jõu niiõelda avalikku avaldust, millega deklareeritakse huvidest lähtuvalt suure võimu mõjusfääris olemist ning nendest sõltumist. Mouritzeni hinnangul võib õigete asjaolude olemasolul soometumine olla väga kasulik. Kuid

tema arvates ei ole ühepoolne sõltuvus väikeste riikide jaoks piisavalt ihaldusväärne mudel (Mouritzen 2010:131). Selline korraldus võib küll kriisiolukorras riigi jaoks toimida, kuid vabatahtlikult ei soovi tõenäoliselt ükski väikeriik oma sõltumatust sellisel määral piirata.

Kuna soometumist kui mõistet kasutatakse eelkõige negatiivse alatooniga, on soovitatud mõiste „finlandiseerumine“ rahvusvaheliste suhete ja poliitika sõnavarast eemaldada (Singleton 1981:285). Antud mõiste kasutamine rahvusvahelises kontekstis võib mõningatel juhtumitel soomlaste jaoks mõjuda solvavalt. Näiteks on soometumist peetud alandavaks ning selgrootuks käitumiseks ning poliitiliseks rolliks. Soomlaste hinnangul tuleks antud olukorra kirjeldamiseks välja töötada mõni neutraalsem mõiste. Lisaks eelpool mainitud kolmele pragmaatilisele rollile, on riigil võimalik olla teiste riikide vahelise suhtluse vahendajaks ning niiöelda vahelülis.

Neljas pragmaatiline käitumisviis on olla nii-öelda **sillaks** erinevate riikide vahel (*i.k bridge-builder/honest broker*). Sillaks olemine kui roll nõuab palju aktiivsemaid hoiakuid ning suhtumist kui teised passivsemad rollid nagu neutraalsus, erapooletuks olemine ja soometumine. Sillaks olemine on roll, kus riik on kolmandaks osapooliks kahe riigi vahel (Bjereld 1995:25). Niiöelda sillaks olevate riikide seas ei ole kindlat määratlust, kas tegemist on suurte hegemoonide või pigem väikeriikidega. Antud rolli võivad omada kõik riigid, sõltumata nende suurusest. Sillaks olemise kui rolli peamiseks eesmärgiks on piirideülese koostöö säilitamine ning edendamine (Astrov 2011:124). Koostöö elluviimine sõltub täielikult sillaksolija võimest leida ning selgesti väljendada koonduvate ühishuvide olemasolu. Sillaks olemine on iseloomulik nii pluralistlikes ühiskondades kui ka tugeva solidaarsusega ühiskondades. Sillaks olemine omab koostöö säilitamise mõju nii üldistes teemavaldkondades kui ka spetsiifilisemates olukordades (Astrov 2011:125). See tähendab, et sillaks olemist võib tõlgendada kui üldist pragmaatilise välispoliitika rolli, kuid võib esineda ka selle rolli kasutamist konkreetse juhtumi või poliitilise probleemi raames. Sillaks oleva riigi eesmärgiks on ühendada omavahel kahte teist osapoolt. Sillaks olev riik on antud juhul nagu vahelüli, mis püüab spetsiifiliste tegevuste abil riike omavahel lähendada. Sillaks oleva riigi eesmärgiks ei ole tingimata konfliktide lahendamine. Pigem on sillaks oleva riigi eesmärgiks suurendada üksteisest arusaamist ning teineteise mõistmist ja seeläbi vähendada osapoolte vahelist pinget (Bjereld 1995:25). Sillaks olemine tähendab, et täidetakse niiöelda sõnumite vahendaja rolli, ollakse rahvusvahelistel konverentsidel võõrustaja rollis ning omatakse järelevalve funktsioone lepingutest kinnipidamise tagamisel. Lisaks ollakse rahuläbirääkimistel vahendaja rollis ning osaletakse Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvuvalve

operatsioonidel (Bjereld 1995:25). Kui sillaks oleva riigi roll tundub kui kahe riigi vahendaja ning teiste huvide eest võitleja, siis multivektoriline välispoliitika hõlmab endas eelkõige isiklike huvide eest seismist.

Viies võimalus pragmaatilise välispoliitika elluviimisel on kasutada **multivektorilist välispoliitikat** (*i.k. multi-vectoral foreign policy*). See on riikide jaoks keeruline välispoliitiline roll, kuna püütakse üheaegselt arendada häid suhteid mitmete erinevate osapooltega. Multivektoriline välispoliitika on iseloomulik peamiselt väikestele riikidele, kes üritavad samaaegselt erinevate suuremate riikidega koostööd teha (Kirbassov 2011:8). Multivektorilist välispoliitikat nimetatakse riskivältivaks tegevusviisiks, mille eesmärgiks on rõhutada üheaegselt erinevate partnerite olulisust ning lisaks püüda lahendada nendest erinevustest tingitud mitmesuguseid probleeme ning nende dimensioone (Wegren 2010:244).

Peamine põhjus, miks väikeriigid püüdlevad multivektorilise välispoliitika poole, on see, et nad ei taha ühest partnerist liialt sõltuda. Selleks arendatakse üheaegselt erinevate partneritega majandus- ning julgeolekualast koostööd (Kirbassov 2011:15). Seega on väikeste riikide multivektorilise välispoliitika peamiseks eesmärgiks oma sõltuvuse vähendamine ühest kindlast partnerist. Antud välispoliitiline käitumine varieerub vastavalt regionaalsetele, käitumisest tulenevatele ning ambitsioonide erinevustele. Multivektoriline välispoliitika keskendub ideoloogiliste väärtuste asemel liitlaste leidmisele ning kasu saamisele. Selline välispoliitika on väga väärtuslik, kuna tagab riigi jaoks positiivsed suhted mitmete vastandlike osapooltega (Wegren 2010:244). Multivektoriline välispoliitika võib omandada erinevaid koostöövorme vastavalt olukorrale. Näiteks mõne partneriga on kasulik pidevalt koostööd teha, mõne teisega on aga ajutine koostöö kasulik. Riigil on rohkelt manööverdamisruumi samal ajal oma pragmaatilise poliitika põhimõtetega vastuolusse minemata. Multivektoriline välispoliitika toetub peamiselt diplomaatilistele niiõelda ümbernurgaütlustele, mida kasutatakse ebausaldusväarsuse, võimalikest ohuallikatest ning kasulikest kokkulepetest rääkimise suhtes (Wegren 2010:244). Seetõttu on sellist poliitikat sageli peetud liiga häguseks ning kalkuleerivaks. Multivektoriline välispoliitika on iseloomulik pluralistlikele ühiskondadele, mille piirialadel mõeldakse samamoodi niiõelda keskusega. Lisaks võimaldab see paindlikku positsioneerimist ning regionaalselt eristuvate ühiskondade olemasolu (Astrov 2011:125). Rahvusvaheline stabiilsus on multivektorilise poliitika üheks võtmesõnaks ning eesmärgiks. Sellise välispoliitika näitena võib tuua Ukraina välispoliitika balansseerimist ida ja lääne vahel (Astrov 2011:124). Lisaks tähendas näiteks külma sõja kontekstis

multivektoriline välispoliitika seda, et samaaegselt oleks püütud hoida sõbralikke suhteid nii Ameerika Ühendriikidega kui ka Nõukogude Liiduga.

Sellised on võimalikud väikeriigi välispoliitilised valikud suure regionaalse jõukeskuse naabruses. Antud töö puhul keskendutakse eelkõige pragmaatilisele välispoliitikale ning selle erinevatele rollidele. Tuginedes Pami Aalto käsitlusele pragmaatilisest välispoliitikast, tõin välja viis erinevat konfliktivältivat pragmaatilist rolli. Käesoleva töö eesmärgiks on analüüsida Soome välispoliitikat Venemaa suhtes. Minu eesmärgiks on võrrelda Soome hoiakuid eelpool nimetatud rollidega, et seeläbi paremini mõista nende seisukohti Venemaa suhtes.

2. Ülevaade Soome ja Venemaa suhete ajaloost

Antud peatüki eesmärgiks on kirjeldada Soome ja Venemaa vaheliste suhete ajalugu ning nende kujunemist. Käesolev peatükk annab ülevaate kahe riigi vahelistest suhetest. Käsitlen nii Soome kui Venemaa vahelist poliitilist suhtlust kui ka majandusalast koostööd.

Esmakordselt tõmmati piir praeguse Soome ja Venemaa vahelisele alale 1323.aastal Nöteborgi rahu tulemusel, pärast mida piiri pidevalt vastavalt muutuvale jõudude tasakaalule maailmas kohendati. 1809.aastal sai Soomest autonoomne Suurvürstiriik autokraatlikus Vene Impeeriumis (Laine 2014:68). Riigipiir omandas progressiivse tähenduse 19.sajandil, kui Soomes algas aktiivne riigirajamise protsess. Sel ajal muutus riigipiir poliitiliseks, sotsiaalseks ning kultuuriliseks eraldusjooneks. 1920.aastal Tartus sõlmisid Soome Vabariik ja Nõukogude Liit rahulepingu, mille eesmärgiks oli stabiliseerida poliitilisi suhteid ning rajada üheselt mõistetav riike eraldav piirjoon. Soome püüdis koheselt tagada piiri turvalisust, et sellega näidata iseseisva riigi territoriaalsust. Soome ja Nõukogude Liidu piir oli pikim ühine piir lääne kapitalistliku riigi ja sotsialistliku suurvõimu vahel (Paasi 1999:670). 1932.aastal sõlmisid Soome ja Nõukogude Liit mittekallaletungilepingu, kuid sellest hoolimata jäid suhted enne Teist maailmasõda väga jahedaks.

Teise maailmasõja ajal tuli Soomel võidelda Talvesõjas ning Jätkusõjas Nõukogude Liidu sissetungidega. Soomel õnnestus küll iseseisvus säilitada, kuid sõdade käigus hukkus ligi 100 000 meest ning tuli loovutada 10% oma territooriumist (Kirchick 2014). Lisaks pidi Soome Nõukogude Liidule maksma reparatsioone. Nii Talvesõja kui Jätkusõja tagajärjel

tekkis Soomes arusaam, et kriitilises olukorras saab loota vaid iseendale. Seetõttu on Soome jaoks äärmiselt oluline iseseisva kaitsevõime arendamine.

Venemaa oli Soome kõige olulisemaks kaubanduspartneriks mitmete kümnendite jooksul. Sõja puhkedes 1914.aastal kasvas Soome väliskaubandus eelkõige Venemaa tellimuste arvelt. Samal ajal vähenes aga kaubandustegevus Lääne turgudega. 1917.aastal toimunud Vene Revolutsiooni ja tsiviilsõja tagajärjel kaubanduslikud sidemed katkesid. Soome eksport ning import Venemaaga langes vastavalt 97% ja 68% nullini. Kaubandussuhted Soome ja Venemaa vahel jäid 1920. ning 1930.aastatel väga madalale tasemele (Laine 2014:72). Pärast Teist maailmasõda pidi Soome Nõukogude Liidule maksma sõjast tulenevaid reparaatsioone. Lisaks pidi Soome varustama Nõukogude tööstust tooraine ning erinevate kaupadega. Alates 1950.aastatest toimis Soome ning Nõukogude Liidu vahel bilateraalne kokkulepe, mille alusel pidi nii Soome import Nõukogude Liitu kui ka eksport Nõukogude Liidust Soome toimima võrdses väärtuses. Nõukogude propaganda esitles sageli antud süsteemi kui suure sotsialistliku riigi ning väikse kapitalistliku riigi vastastikkusel kasulikkusel toimivat koostööd ja kaubandust (Ollus 2006:17). Bilateraalne kokkulepe Nõukogude Liiduga toimis Soome jaoks kui suhteliselt stabiilne eksportturg. Paljud teoreetikud on vaielnud bilateraalse kokkuleppe kasulikkuse üle Soomele, kuid enamik leiavad siiski, et see avaldas Soome majandusele kui tervikule pigem positiivset mõju.

Soome suhe Nõukogude Liiduga ning tänapäeval Venemaaga on Teise maailmasõja järgsel perioodil olnud nii lähedane kui ka distantseerunud. Seda suhet on kujundanud ühine ajalugu, külm sõda, pragmatism, vastastikune sõltuvus ning õppetunnid, mis on omandatud laastavate relvastatud konfliktide tagajärjel. Seetõttu on Soomel ajaloo jooksul olnud mitmesuguseid erinevaid välispoliitilisi identiteete. Külma sõja aegses geopoliitilises olukorras oli Soome neutraalne riik ning niiöelda hall ala lääne- ja idabloki vahel. Soomet nähti kui kahe sotsiaalpoliitilise süsteemi, kommunistliku Ida ja kapitalistliku Lääne vahelist tsooni. Enne Teist maailmasõda kirjeldati Soomet kui lääneriiki, kuid sõjajärgselt ilmunud kirjanduses räägiti Soomest eelkõige kui Ida-Euroopas paiknevast pooleldi iseseisvast ning kummaliselt asetsevast Vene võimustfääris olevast väikeriigist (Laine 2014:68). Selle põhjuseks oli peamiselt 1948.aastal sõlmitud „Sõpruse, koostöö ja vastastikuse abi leping“ Soome ja Nõukogude Liidu vahel, mille alusel sai Nõukogude Liit sekkuda Soome sisepoliitikasse. Piir kahe riigi vahel jäi praktiliselt suletuks ka pärast nimetatud lepingu sõlmimist. Lisaks eelpool mainitud neutraalsele identiteedile, on Soome kasutanud geopoliitilisel areenil niiöelda sillaks olemist. 1973.aasta juulis Helsingis loodud Euroopa Julgeoleku- ja Koostöökonverents (al.

1995.a. Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon *OSCE*) tagas ida ja lääne jaoks sobiva koha läbirääkimiste jaoks, mis omakorda tugevdas Soome kui neutraalse riigi identiteeti (Raik 2015:6). Soome ja Venemaa vaheline piir oli ilmekaks näiteks, kus üks impeerium lõppes ning teine algas. Seetõttu peeti Soomet sillaks kahe erineva impeeriumi vahel.

1948.aastal sõlmitud „Sõpruse, koostöö ja vastastikuse abi lepinguga“ Soome ja Nõukogude Liidu vahel pandi alus niinimetatud Paasikivi-Kekkoneni liinile, mille eesmärgiks oli hoida Soomet rahvusvahelisel tasandil neutraalsel positsioonil. President Juho Kusti Paasikivi külma sõja aegset välispoliitikat on peetud aga Venemaaga lepitava suhte loomise alguseks. Selle kohaselt peab väikeriik oma huvid kohandama suurvõimude peamiste huvidega. Soome eesmärgiks peaks Paasikivi hinnangul olema rahvusvaheliselt areenilt, mida domineerivad suurvõimud, kõrvale jäämine ning lisaks hoidumine suurte võimude jaoks niiõelda auhinnaks muutumisest (Raik 2015:6). Paasikivi eesmärgiks oli eelkõige olla aktiivne ning leida lisaväärtust väikeriigiks olemise võimalustest. Tema järgi on nimetatud ka Paasikivi poliitika, mis kujutas endast sõbralike suhete loomist ning nende hoidmist Nõukogude Liiduga. Paasikivi hinnangul ei tohiks Soome välispoliitika iial vastanduda Nõukogude Liidu poliitikale. Antud perioodi Soome ja Nõukogude Liidu vahelistes suhetes nimetati soometumiseks. Sellega iseloomustati Soome kuulekust ning allumist Nõukogude Liidu survestamisele. Soometumine kujutas endast Soome tihedat koostööd Nõukogude Liiduga, mille käigus pidi Soome okupatsiooni vältimiseks laskma oma suveräänsust piirata. Muututi oma võimsama naabri suhtes ülitundlikuks, mille tulemuseks oli ise põhjustatud suveräänsuse kaotus.

Paasikivile järgnes president Urho Kaleva Kekkonen, kes jätkas loodud poliitikat kuni 1982.aastani. Ta selgitas, et Soome suhted oma idanaabriga määratlevad nende riigi saatuse. Soome ja Nõukogude Liidu vahelised suhted muutusid Kekkoneni valitsemisajal personaalsemaks, kuna president Kekkonen arutas olulisi teemasid eelkõige Nõukogude riigijuhtidega ning seejärel alles oma administratsiooni või parlamendiga (Laine 2014:71). Näiteks pidi 1958.aasta parlamendi valimiste võitmise järel antikommunistliku Sotsiaaldemokraatliku erakonnda liider Karl-August Fagerholm tagasi astuma, kuna selline asjadekäik Soomes ei sobinud Nõukogude Liidu juhile Nikita Hruštšovile. Nõukogude Liit kutsus Soome survestamise eesmärgiga tagasi sealse suursaadiku, katkestati mitmesugused impordilepingud ning seiskusid kaubandusläbirääkimised (Kirchick 2014). Soome president Kekkonen kutsuti Moskvasse niiõelda aru andma. Sellest ajast alates hakkas Moskva kasutama oma efektiivset vetostamise õigust Soome valitsuse siseasjades. Soome välispoliitikas lähtuti eelkõige riigi sisemise arengu tagamisest ning kapitalistliku majanduse

põhimõtete järgimisest. Finlandiseerumise üheks põhjuseks on peetud tihedat kaubanduslikku koostööd idanaabriga ning orienteeritust idaturule.

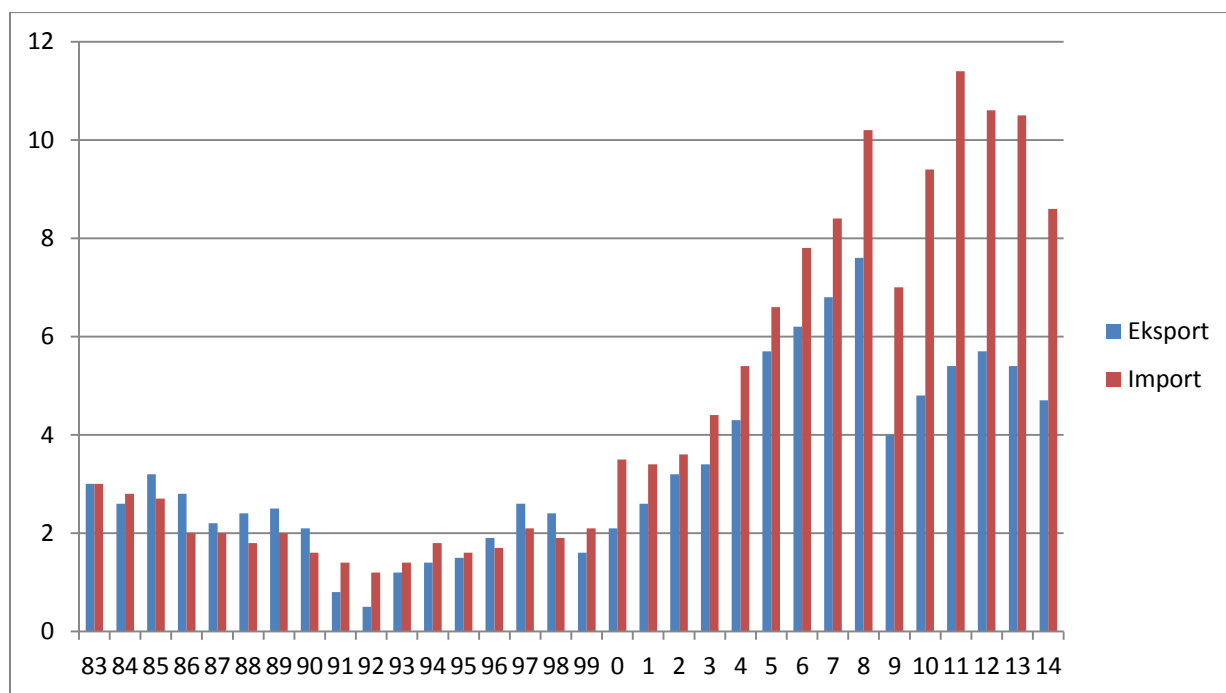
Nõukogude Liit oli Soome suurimaks kaubanduspartneriks pikka aega, moodustades 1980.aastatel ligikaudu 40% Soome ekspordist (Ollus 2006:20). Peamised eksportartiklid olid tekstiil, tekstiilitooted, nahk, jalanõud, masinad ning varustus. Kõige suuremal määral sõltus naabritevahelisest kaubandusest transpordisektor, täpsemalt laevaehitus ning raudteede varustus (Gorodnichenko 2012:1622). Kaubavahetust kahe riigi vahel reguleeriti viie aasta pikkuste kaubanduslepingute alusel. Nende lepingute põhjal pandi paika kindlad tootemahud ning täpsed kaubandusartiklite sortimendid. Lisaks oli Nõukogude Liit Soome peamine energiavarustaja. Üheksakümnen datel aastatel moodustas rohkem kui 90% imporditavast naftast ja 100% imporditavast maagaasist Soome Nõukogude Liidu toodang (Gorodnichenko 2012:1624).

Nõukogude Liit oli oma kokkuvarisemiseni Soome olulisim kaubanduspartner. 1990.aasta detsembris teavitasid Nõukogude võimud Soome koostööpartnereid igasuguste kaubanduslike sidemete peatamisest ilma mingi üleminekuperioodita. Soome eksport Nõukogude Liitu kukkus 84% (Ollus 2006:22). Soome majandus oli nii suurel määral oma idanaabrist sõltuv, et selle järsk kokkuvarisemine viis Soome majanduslanguseni, mis omakorda arenes majanduslikuks depressiooniks. Nõukogude Liidu kokkuvarisemine puudutas suuremal või väiksemal määral kõiki tootmissektoreid Soomes. Selle tulemusel tuli kogu tootmisector ümber korraldada. Üheksakümnen date alguses oli kogueksport Nõukogude Liitu nii suur, et suur osa tootmisectorist sõltus otseselt Nõukogude kaubandusest. Lisaks oli suur osa Soome eksportkaupadest Nõukogude Liidu jaoks spetsiaalselt valmistatud ning selle kokkuvarisemisel ei olnud võimalik leida ühtegi alternatiivset turgu (Gorodnichenko 2012:1620). Suur depressioon tõi Soome majanduses kaasa dramaatilised muutused. Toimus järsk tõus imporditavate energiahindade osas, suurendati ekspordile orienteeritust, vähendati makse ning detsentraliseeriti palgasüsteem. Esile kerkisid uued majandusharud eesotsas telekommunikatsiooni ja Nokiaga.

1990.aastatel asendus Soome neutraalne positsioon otsusega muuta oma välispoliitilist strateegiat ning liituda erinevate rahvusvaheliste organisatsioonidega. Selline suhtumine iseloomustas Soome Euroopa Liidu poliitikat üheksakümnen date teisel poolel. Samas ei kasutanud Soome samasid aluspõhimõtteid NATO osas. Pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist oli Soome eesmärgiks kiiresti sõlmida Venemaaga bilateraalne leping. Uus

leping sõlmiti kahe naabri vahel 1992.aasta jaanuaris. 1995.aastal liitus Soome ka Euroopa Liiduga.

Sarnaselt diplomaatilistele suhetele muutus ka majandusalane koostöö pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist. Tänu oma geograafilisele asukohale sai Soomest vahelüli Euroopa Liidu ja Venemaa vahelisele kaubandusele. Vaadates joonist 1, näeme, et 1990. aastate alguses jahenesid Soome ja Venemaa vahelised kaubandussuhted. Suhted hakkasid soojenema uuesti alates 2000.aastast. Kahe riigi vaheline koostöö oli kõige tihedam aastatel 2008-2011 (Joonis 1). Alates 2005.aastast on Venemaa tõusnud uuesti Soome suurimaks väliskaubanduspartneriks (Ollus 2006:24). Seega võib väita, et Venemaa on Soome suurim kaubanduspartner olnud kolme perioodi vältel. Esimene periood oli Soome Suurvürstiriigi ajal 1860.-1916.aastatel. Teine periood oli bilateraalse kaubanduse toimimine 1951.-1990.aastatel. Kolmas ehk viimane periood algas 2005.aasta sügisel, kui Venemaa tõusis taas Soome suurimaks väliskaubanduspartneriks.

Joonis 1. Kaubavahetus Soome ja Nõukogude Liidu vahel 1983.-1990.aastal ning Soome ja Venemaa vahel 1991.-2014.aastal. Arvestus käib miljardites eurodes. Andmed pärinevad: Soome Väliskaubandus 2014.

3. Soome Venemaa-suunalise välispoliitika analüüs ja võrdlus esitatud mudelitega

Käesolevas peatükis võrdlen Soomet ning tema võimalikku vastavust viiele konfliktivältivale pragmaatilise välispoliitika rollile. Analüüsin põhjalikumalt Soome välispoliitikat Venemaa suhtes. Seejärel analüüsin Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat ning nende rahvusvahelist koostööd. Vaatlen, missugused on Soome ja Venemaa vahelised kaubandussidemed, nende kujunemine ning aastate jooksul toimunud muutused. Lisaks analüüsin Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat ning poliitikute sõnavõtte Ukraina konflikti kontekstis. Vaatlen, missugused on olnud Soome peamised seisukohad Euroopa Liidu poolt kehtestatud Venemaa-vastaste sanktsioonide suhtes. Peatüki viimases osas analüüsin Soome Venemaa-suunalise välispoliitika põhjal Soome võimalikku vastavust viiele eelpool nimetatud pragmaatilise välispoliitika mudelile. Toon välja iga mudeli kohta tunnused, mida peaksime riigi juures nägema. Seejärel vaatlen, millistele tingimustele peaks Soome vastama, et mahtuda nimetatud mudelite alla.

Peamiselt pärinevad käesoleva bakalaureusetöö andmed Soome välispoliitilistest strateegiatest ning doktriinidest, poliitilistest sõnavõttudest, juhtivate meediaväljaannete kajastustest ning Soome majandusaruannetest. Vaatlen, missugused on olnud Soome presidendi Sauli Niinistö, peaministri Alexander Stubbi ja välisministri Erkki Tuomioja peamised seisukohad Ukraina konflikti kontekstis. Soome ja Venemaa majandusalasest koostööst analüüsin mõlema riigi impordi- ning ekspordinäitajaid, venelaste ostuturismi Soomes ning energiaalast koostööd. Valitud andmed on sobivad, kuna annavad Soome välispoliitiliste seisukohtade suhtes põhjaliku ülevaate. Nende andmete analüüsimisel on võimalik teha järeldusi Soome ning Venemaa vaheliste suhete kohta.

Nimetatud andmete ning viie pragmaatilise välispoliitilise rolli alusel teen Soome Venemaa-suunalise välispoliitika analüüsi. Esmalt vaatlen, missugused on need tingimused ja tunnused, mille alusel saab väita, et riik kuulub viie nimetatud mudeli alla. Seejärel analüüsin, kas Soome vastab või ei vasta neile tingimustele. Selline meetod on antud töö juures kõige sobilikum, kuna annab ülevaate Soome välispoliitika kohta ning võimaldab teha vastavaid järeldusi. Kuna teema on väga abstraktne, oleks seda kvantitatiivsete meetodite abil äärmiselt keeruline mõõta ning määratleda. Seetõttu sobib kvalitatiivne uurimismeetod antud teema kontekstis paremini.

3.1 Soome välispoliitika põhialused

Soome julgeoleku- ning kaitsepoliitikas saab kokku eristada kuut erinevat eesmärki, millest juhindub Soome välispoliitika. Esimene eesmärk on Soome jaoks bilateraalsete suhete arendamine teiste riikidega (Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012:78). Soome välispoliitika põhineb headel bilateraalsel rahvusvahelistel suhetel. Soome kuulub väärtustel põhineva välispoliitika koolkonna alla, mille eesmärgiks on arendada ning tagada sellised väärtused nagu inimväärikus, vabadus, demokraatia, võrdsus ning inimõigused. Soome välispoliitika peamiseks eesmärgiks on nende väärtuste edendamine ning kaitsmine rahvusvahelisel tasandil.

Teine eesmärk on arendada Euroopa Liidu ühist välis- ja julgeolekupoliitikat, efektiivset multilateraalset koostööd ning tugevat riiklikku kaitsevõimet. Nõukogude Liidu kokkuvarisemise tagajärjel nähti Soomes Euroopa Liiduga liitumist eelkõige kui võimalust kinnitada oma läänelikku identiteeti, mitte kui suveräänsuse ning tegevusvabaduse piiramist (Rieker 2004:375). Soome otsustas Euroopa Liiduga liituda eelkõige julgeoleku kaalutlustel. Soome jaoks on Euroopa Liit kui kilp, mille tagavad poliitiline solidaarsus ja ühtne julgeoleku kogukond. Lisaks vaadeldi liitumist EL-ga kui riigi traditsioonilise neutraliteedipoliitika aseainet. Euroopa Liidu ühised põhimõtted ning seisukohad on suurel määral Soome välispoliitikat kujundanud.

Kolmas eesmärk on arendada strateegilisi partnerlussuhteid suurte globaalsete jõududega. Soome üldisemaks välispoliitiliseks eesmärgiks on tugevdada julgeolekut ning edendada riigi huve rahvusvahelisel tasandil läbi rahvusvahelise koostöö (Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012:78). Soome eesmärgiks on tugevdada Euroopa Liidu rahvusvahelist rolli ning arendada suhteid ja koostööd Venemaa, Balti riikide ning Põhjamaadega. Eriti oluline on Soome jaoks bilateraalsete suhete arendamine idanaabriga. Peaminister Stubb väidab, et Euroopa Liit teab ning austab Soome välispoliitilisi eesmärke. Nii presidendil kui välisministril on tihedad suhted Venemaa ametivendadega, kuid EL on sellest alati informeeritud olnud (Peaminister Alexander Stubbi kõne 2015b). Soome jaoks on äärmiselt oluline Venemaa stabiilsuse tagamine, kuna kahe riigi vahelised bilateraalsed suhted ning praktiline koostöö on Soome jaoks väärtuslikud. Venemaa on Soome suurim kaubanduspartner, kuid lisaks sellele on Soome eesmärgiks panustada Euroopa Liidu ja Venemaa vahelise koostöö arendamisesse, et tagada Venemaa areng efektiivseks

demokraatlikuks ning toimiva turumajandusega riigiks. Soome eesmärgiks on arendada igati kahe riigi vahelist poliitilist dialoogi ning koostööd (Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012:11).

Neljas eesmärk on arendada koostööd NATOga. Soome pöörab üha rohkem tähelepanu atlandiülese koostöö arendamisele läbi 1994.aastal alanud NATO rahupartnerlusprogrammis osalemise. Soome peaminister Alexander Stubb on selgelt viidanud oma seisukohale Soome NATOga liitumise osas. Ta leiab, et Soome oleks pidanud NATOga liituma juba kakskümmend aastat tagasi. Stubb näeb NATOga liitumist Soome jaoks järgmise loogilise sammuna lääne integratsiooni suunas (Peaminister Alexander Stubbi kõne 2015a). Ka soomlaste arvamus NATOga liitumise suhtes on liikunud positiivsemas suunas. Uuring, mis viidi läbi Soome Äri ja Poliitika Foorumi poolt leidis, et soomlaste NATO vastasus on suurel määral vähenenud. 2013.aastal läbiviidud uuringu alusel toetas Soome NATOga liitumist 14% soomlastest. Nüüdseks on see arv suurenenud iga neljanda soomlaseni. NATOga liitumise vastaste arv on viimaste aastate jooksul langenud 65% 43%-ni (Peaminister Alexander Stubbi kõne 2015a). Sellise hüppelise toetuse kasvu taga võib näha muutunud julgeolekuolukorda ning Venemaa agressiooni Ukrainas, mis on muutnud soomlaste jaoks julgeolekuolukorra ebaturvaliseks.

Viies eesmärk Soome välispoliitikas on arendada Põhjamaade ühist julgeoleku ning kaitsepoliitikat. Arendatakse sõjaväelist võimekust ning koostööd erinevate rahvusvaheliste operatsioonide raames. Lisaks on Soome jaoks äärmiselt oluline riikliku kaitsevõime suurendamine. Seda arendatakse läbi üldise sõjaväekohustuse ning territoriaalse kaitsesüsteemi, mille eesmärgiks on katta kogu riigi territoorium. Üritatakse vältida erinevaid julgeolekuohte ning suurendada valmisolekut nendega tegelemiseks (Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012:77). Soome rahva kaitsetahe on olnud läbi kümnendite väga kõrge. 2013.aastal läbiviidud küsitluse alusel oli rohkem kui neli inimest viiest valmis osalema riiklikes kaitsealastes treeningutes. Lisaks hindasid samas küsitluses neli vastajat viiest Soome julgeolekuolukorda turvaliseks (Välisminister Erkki Tuomioja kõne 2014). Peamine põhjus, miks Soome eesmärgiks on riikliku kaitsevõime tugevdamine, on Soome mittekuulumine sõjalistesse liitudesse. Lisaks avaldab mõju siinkohal ilmselt ka Teise maailmasõja käigus omandatud õppetunnid, mille alusel saab kriisisituatsioonis loota eelkõige iseendale.

Kuues eesmärk on arendada ÜRO kui universaalse ning globaalse organisatsiooni kesket rolli ning multilateraalseid suhteid rahvusvahelisel tasandil (Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012:78). Soome eesmärgiks on omada aktiivset Euroopa Liidu liikmesriigi rolli, osaleda rahvusvahelises otsustusprotsessis ning osaleda ÜRO ning teiste globaalsete ning regionaalsete organisatsioonide tegevuses. Osalemine rahvusvahelistes kriisijuhtimisprogrammides on saamas üha suuremaks prioriteediks Soome välispoliitikas, mille eesmärgiks on arenda Soome üldist kaitsevõimet.

Kohati võib Soome välispoliitilises diskursuses näha figureerimas Paasikivi ja Kekkoneni lepitava suhte poliitika mineviku mõjujooni (Raik 2015:6). Soome julgeolekupoliitikale on iseloomulikuks jooneks rahust ning stabiilsusest rääkimine, Venemaad ei taheta otsesõnu vaenlaseks nimetada. Soome puhul on julgeoleku teema pidevalt taustal, kuid sellest ei räägita avalikult. Pingeline julgeolekuolukord Ukrainas on seda aga muutnud.

Ukraina konflikti kontekstis on hakatud Venemaad kui julgeolekuohtu tõlgendama kogu Euroopas. Ka Soome on märganud, et Venemaa tegutseb rahvusvahelisel tasandil ebaõiglaselt, konfliktiselt ning sõdivalt (Laine 2014:76). Esimest korda ajaloos tegeletakse aktiivselt Venemaa sanktsioneerimisega. Ukraina konflikti kontekstis on mitmed Soome juhtivpoliitikute seisukohad ning Soome üldised seisukohad Euroopa Liidu poolt kehtestatud Venemaa-vastaste sanktsioonide suhtes tekitanud küsimusi Soome välispoliitiliste prioriteetide suhtes. Üldises suunas on Soome juhindunud Ukraina konflikti kontekstis Euroopa Liidu ühistest seisukohtadest. Soome on mõistnud hukka Krimmi annekteerimise Venemaa poolt ning ühtlasi Ida-Ukraina destabiliseerimise. Lisaks on Soome oma seisukohtades rõhutanud rahvusvahelistest normidest kinnipidamise tähtsust.

Euroopa Liidu poolt Venemaa vastu kehtestatud sanktsioonid mõjutavad kogu Euroopat. Kuna Venemaa on EL suurim naaber ning oluline kaubanduspartner, mõjutavad kehtestatud sanktsioonid ka liidu enda majanduslikku olukorda. Mitmed liikmesriigid olid algselt sanktsioonide kehtestamise suhtes kahtleval seisukohal, kuna ei soovitud vastasseisu Venemaa kui peamise kaubanduspartneri ning suurvõimuga. Selle asemel rõhutati sanktsioonide asemel diplomaatia olulisust (Raik 2014a:4). Sellist käitumist on ette heidetud ka Soomele.

Soome on korduvalt üritanud Euroopa Liidu poolt kehtestatud Venemaa-vastaseid sanktsioone pidurdada või edasi lükata. Näiteks leidis 2014.aasta aprillis enne EL välisministrite kohtumist Luksemburgis Soome välisminister Erkki Tuomioja, et tema ei näe

vajadust täiendavate sanktsioonide kehtestamiseks. 2014.aasta augustis ei pidanud Tuomioja tõenäoliseks Venemaa-vastaste sanktsioonide laiendamist. Ta väitis Lappeenrantas toimunud Sotsiaaldemokraatide kohtumisel, et sanktsioonide eesmärgiks peaks olema Venemaa nõrgestamise asemel Ukraina kriisile poliitilise lahenduse leidmine. Rahvusvahelisel tasandil nähti Soomet Venemaa-vastaste sanktsioonide kehtestamise suhtes tõrksana. Pärast Minski kohtumise järel relvarahu kehtestamist Ukrainas leidis Tuomioja, et EL oleks pidanud edasised sanktsioonid Venemaa suhtes relvarahu huvides edasi lükkama või ära jätma, kuna täiendavad sanktsioonid mõjuvad pigem takistava tegurina. 2014.aasta septembris ei suudetud Euroopa Liidu Nõukogu alaliste esindajate komitees kokkuleppele jõuda sanktsioonide laiendamise osa. Euroopa Liidu kõrge ametnik Federica Mogherini avaldas, et osad riigid vajasisid oma otsuse tegemise jaoks ajapikendust. Reutersi andmetel olid nendeks riikideks Austria, Soome ja Itaalia. Tuomioja esines ka hiljem avaldustega, mille alusel peaks Soome mõtlema võimalusele olla edasiste sanktsioonide vastasleeris. Peaminister Alexander Stubb ei näinud vajadust Tuomioja väljaütlemisi kommenteerida. Tema hinnangul on Soome seisukoht sanktsioonide suhtes selgesõnaline ning see ühildub Euroopa Liidu ühiste seisukohtadega. Lisaks on president Sauli Niinistö kinnitanud korduvalt Soome toetust Venemaa-vastaste sanktsioonide suhtes. Niinistö on mitmel korral rõhutanud, et Venemaal ei tohiks lasta rahvusvahelist õigust rikkuda.

Kohati on Soome seisukohad Venemaa suhtes Ukraina konflikti kontekstis tundunud rahvusvahelisele kogukonnale liiga pehmed ja vastutulelikud (Raik 2015:4). Kui võrrelda näiteks kahe naabri, Eesti ja Soome suhtumist Venemaa-vastastesse sanktsioonidesse, on märgata, et Eesti on olnud karmimate sanktsioonide eestseisja, samal ajal kui Soomes toimuv debatt sanktsioonide üle seadis kahtluse alla nende efektiivsuse ja poliitilise kasulikkuse (Raik 2015:4). Soome on järjepidevalt olnud vaoshoituma kursi poolt. Soome seisukohti sanktsioonide osas on avalikult arvustanud ka Euroopa Julgeoleku- ja Koostöö (OSCE) Parlamentaarse Assamblee juht Ilkka Kanerva. Tema avalduses seisis, et Venemaa-vastaste sanktsioonide edasilükkamine oli Soome peamine eesmärk. Seega jääb mulje, et Soome üritab samal ajal hoida häid suhteid agressiivse idanaabriga kui ka Euroopa Liiduga. Paraku tekitab see aga olukorra, mille tagajärjel kannatavad suhted mõlema osapoollega.

Samas tuleb tõdeda, et Soome poliitilised liidrid ei ole kunagi varem teinud Venemaa kohta nii kriitilisi avaldusi kui viimastel aastatel. Peaminister Alexander Stubb on korduvalt rõhutanud, et Soome Venemaa-suunaline poliitika peab jääma kindlaks oma väärtustele ka keerulistes olukordades (Peaminister Alexander Stubbi kõne 2014). Tema hinnangul ei tohiks

Soome lõpetada niiõelda hallis tsoonis ega piiriala positsioonis. Stubb rõhutas oma kõnes, et Soome koht on Läänes, mitte Ida ega Lääne vahel. Soome väärtused on pöördumatult muutunud osaks läänelikust väärtussüsteemist (Peaminister Alexander Stubb kõne 2015a). Soome on tunnistanud, et Venemaa poliitiline süsteem ei muutu ilmselt kunagi euroopalikus demokraatiaks, kuid sellest hoolimata tuleb idanaabri võimalikku protsessi selle suunas toetada. Soome peaminister Alexander Stubb on avaldanud: „*Soomel on Venemaaga 1300 kilomeetri pikkune ühine riigipiir, mis on pikem, kui ülejäänud EL liikmesriikide piirid Venemaaga kokku. See tähendab, et meil peab olema väga pragmaatiline ning common-sense lähenemine kõigi Venemaaga seotud poliitikate osas, kuna me oleme selles suhtes nii halvas kui heas. Isegi siis, kui ajad on keerulised ning me fundamentaalsetel teemadel ei nõustu, peab meil säilima vastastikune austus. Me peame üksteist kuulama ning arendama ühist dialoogi*“ (Peaminister Alexander Stubb kõne 2014). Seetõttu rõhutab Stubb oma kõnes, et Soome ning kogu ülejäänud EL ei tohiks kaotada Venemaa suhtes lootust.

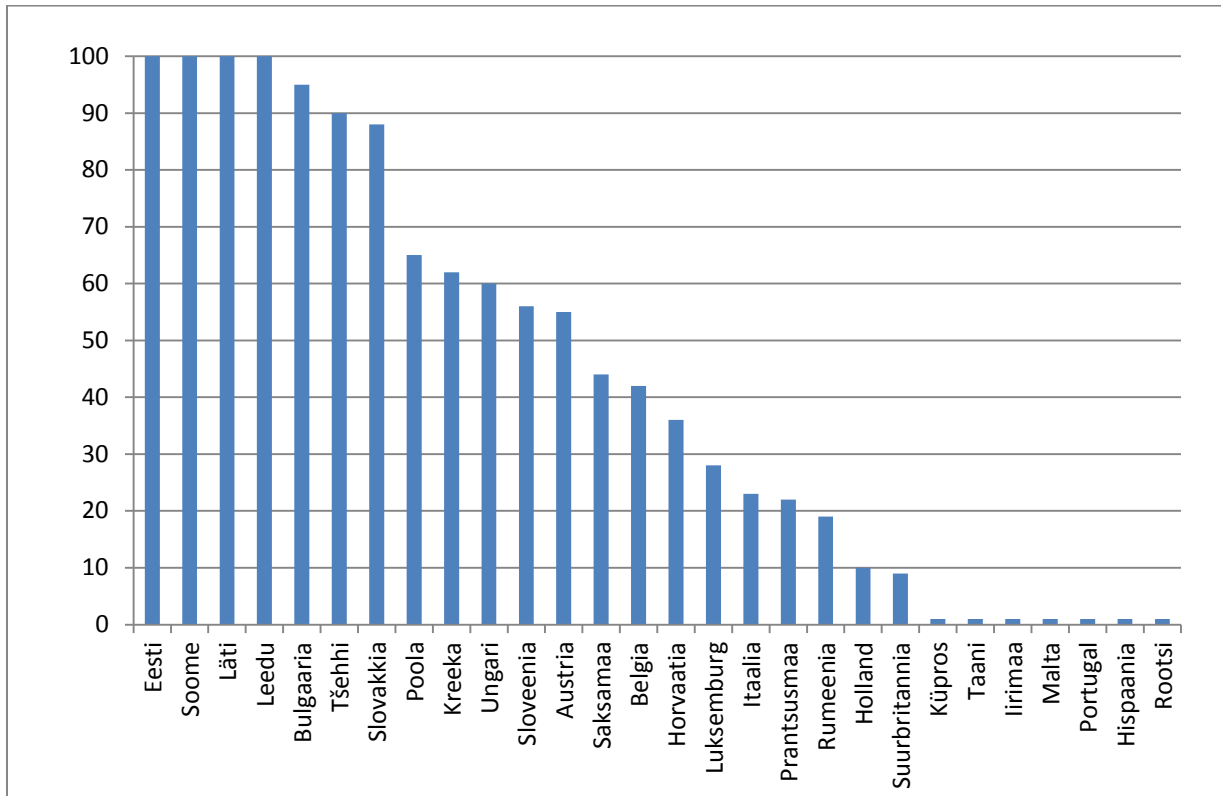
Kahe riigi vahelise dialoogi arendamise näitena võib tuua ka president Sauli Niinistö Šotši visiidi. Niinistö oli möödunud aastal esimene riigijuht, kes pärast Venemaa poolt Krimmi okupeerimist Venemaad külastas, hoolimata sellest, et Euroopa Liidu siseselt oli kokkulepe sõlmitud selliste sammude vältimiseks. Soomlased põhjendasid president Sauli Niinistö külaskäiku 2014. aasta augustis Šotši eelkõige sellega, et sooviti suhelda näost näkku võimalike tulevikuväljavaadete ning dialoogi huvides. Lisaks pöörati visiidi käigus tähelepanu Soome ja Venemaa vaheliste bilateraalsete suhete arendamisel. Antud käitumine Soome poolt mõjub küll teatavas mõttes isepäisena, kuid Niinistö Šotši visiit oli Euroopa Liidu juhtriikidega kooskõlastatud.

3.2 Majanduslane koostöö Soome ja Venemaa vahel

Soomet on rahvusvahelisel tasandil pidevalt süüdistatud, et ollakse liiga kergelt valmis loobuma läänelikest väärtustest ja põhimõtetest, et võidelda oma ärihuvide eest kahepoolsetes tehingutes Venemaaga. Juba president Kekkoneni ajal alguse saanud ärihuvide Venemaa-suunaline edendamine on siiani Soomele iseloomulik. Paljude Soome suurfirmade edukus ning tuhanded töökohad sõltuvad otseselt Moskva poliitikast.

Paljud teoreetikud Euroopas on väitnud, et Venemaaga ei tohiks tüli norida, kuna tegemist on Euroopa jaoks peamise energiavarustajaga. Kaksteist Euroopa Liidu liikmesriiki impordivad

rohkem kui 50% tarbitavast gaasist Venemaalt. 2012.aastal moodustas Venemaalt pärit maagaas Eesti, Soome, Läti ja Leedu imporditavast gaasist 100% (Joonis 2). Teiste riikide puhul kasutatakse ka muid alternatiivseid tarnekanaleid. Näiteks gaasi veetakse sisse lisaks Venemaale ka Ameerikast, veeldatud maagaasi aga Katarist.

Joonis 2: Venemaalt pärineva gaasi osakaal kogu tarbimisest EL liikmesriikide seas 2012 (%). (Gazprom ja BP Statistical Review 2013).

Palju kõneainet on Soomes tekitanud Fennovoima tuumareaktori rajamise idee koostöös Vene riigifirma Rosatomiga. Paljude rahvasaadikute seas tekitas reaktori ehitaja Rosatom teatavat pahameelt. Peamine põhjendus oli see, et energiaalase sõltumatuse vähendamise asemel muututakse idanaabrist veel suuremal määral sõltuvaks, kuna nii tuumakütus, seadmed kui ka tehnoloogia pärineksid Venemaalt. Soomes toimus küll pingeline kodune debatt antud teemal, kuid otsus võeti siiski vastu Soome parlamendi poolt 2014.aasta detsembris. Euroopas tõlgendati Soome otsust sammuna, mis püüab nurjata Euroopa Liidu energiaalase sõltuvuse vähendamise poliitikat Venemaa suhtes. Soome seisukohad on teatavaid küsitavusi tekitanud ka mitmetel muudel energiaalastel teemadel.

Näiteks 2014.aasta novembris jõuti kokkuleppele ühise Soome maagaasi ettevõtte Gasum Oy rajatava Balticconnectori projekti raames, mille alusel luuakse Soomet ja Eestit ühendav

gaasijuhe. Balticconnector võimaldab rajada kaks regionaalset veeldatud gaasi (LNG) terminali. Suurem terminal luuakse Soome Inkoosse ning väiksem Eestisse Paldiskisse, mis on omavahel gaasijuhtmega ühendatud (Balticconnector 2014:5). Selline samm on mõlema riigi suhtes strateegiliselt äärmiselt oluline, kuna aitab vähendada haavatavust ning sõltuvust väliste tegurite suhtes. Balticconnector gaasijuhtme rajamise eesmärk on ühendada Eesti ja Soome gaasivõrgud, mis parandaks märgatavalt maagaasi regionaalset kättesaadavust ning varustuskindlust, mis omakorda suurendaks energiaülekande usaldusväärsust erinevates olukordades nii Soomes kui ka Balti riikides. Gaasijuhe kahe terminali vahel rajatakse Euroopa Liidu toetuste abil ning selle valmimise tähtjaks on seatud 2019.aasta (Balticconnector 2014:3). Nii Baltimaade kui ka Soome eesmärgiks on vähendada energiaalast sõltuvust Venemaast. Seetõttu tekitasid Soome seisukohad Balticconnectori läbirääkimiste algstaadiumis küsitavusi. Väideti, et Soome kavatseb vähendada gaasitarbimist ning selle asemel kavatsetakse rajada uusi tuumajaamasid. 2012.aastal pikendasid Soome maagaasi ettevõtte Gasum ja Venemaa Gazprom 1994.aastal sõlmitud lepingut, mille alusel tagatakse Soomele gaasivarude kättesaadavus kuni 2027.aasta 31.detsembrini (Gazpromi Eksport 2013:11). 2014.aasta sügisel leidis Soome välisminister Erkki Tuomioja, et Soome ei pea vajalikuks vähendada maagaasi ostmist Venemaalt, kuna rohkem kui 40 aasta pikkuse koostöö raames ei ole probleeme ette tulnud (Diplomacy Post 2014). Samas väitis Tuomioja, et Ukraina konflikti kontekstis tunneks Soome end mugavamalt, kui neil oleks ka teisi alternatiivsemaid vahendeid ning viitas Balticconnectori gaasijuhtme rajamisele.

Venemaa on läbi aastate olnud Soome üks suurimaid kaubanduspartnereid. Näiteks 2005.aastal moodustas Soome koguimpordist import Venemaalt 14% ning koguekspordist 11%. Võrreldes neid näitajaid näiteks teiste EL liikmesriikidega, siis Venemaa osakaal nende koguimpordist moodustab keskmiselt 3% ning koguekspordist 2% (Ollus 2006:32). Soome suurimateks kaubanduspartneriteks 2014.aasta seisuga olid Saksamaa, Venemaa, Rootsi, Holland ning Hiina. Kõige rohkem kaupa imporditi Venemaalt, järgnesid Saksamaa ning Rootsi. Suurimad eksportpartnerid olid Saksamaa, Rootsi, Venemaa ning USA (Soome Väliskaubandus 2014). Venemaa on 2010.-2014.aastal olnud konkurentsilt suurim Soome impordiriik. 2014.aastal oli kogu impordi suurus Venemaalt Soome 8,7 miljardit eurot, mis on eelneva aastaga võrreldes 18% vähenenud. Sisseveetavad energiaproductid moodustasid kogu Soome impordist Venemaalt 79,9%. Peamisteks impordiartikliteks Venemaalt Soome on nafta, gaas, süsi, elekter, keemilised tooted, puit ning metallid. 2014.aastal oli koguekspordi väärtus Soomest Venemaale 4,6 miljardit eurot, mis oli 14% vähem kui aasta varem.

Peamised ekspordiartiklid Soomest Venemaale olid keemilised tooted, mootorid ning masinatööstusproduktid, elektrimasinad, paber, toiduained, metall ning transpordivarustus (Soome Väliskaubandus 2014). Seega näeme, et võrreldes teiste EL liikmesriikidega, on Soome kaubandussuhetest Venemaaga suuremal määral mõjutatav.

Samas on suurenenud ka Venemaa sõltuvus Soomest, kuna ligi veerand koguimpordist läbib Soome territooriumi. Seega on Soome Venemaa jaoks äärmiselt oluline transiidivõrgustiku osa, mille kaudu on võimalus arendada kaubandussidemeid kogu ülejäänud Euroopaga. 2005.aastal oli transiidivedu läbi Soome Venemaale umbes 3 miljonit tonni. Alates 1999.aastast on näitajad kasvanud ligi kolmekordselt. Näiteks aastatel 2000-2005 kasvas Venemaa transiidivedu läbi Soome ligi 20% (Ollus 2006:52). Peamiselt liiguvad transiitkaubad näiteks EL maadest Soome mere vahendusel ning seejärel veoautode ning rongide vahendusel Venemaale.

Lisaks kaubandussuhetele on Soomes märkimisväärselt kasvanud ka Venemaaga seotud firmade arv, mis on peamiselt seotud transpordi ning kaubandusvaldkonnaga (Ollus 2006:6). Need firmad asuvad Soome kaguosas ning on enamjaolt suhteliselt väikesed, umbes 8000 töötajaga ettevõtted. Nimetatud firmad on Soome jaoks kasulikud, kuna loovad töökohti ning suurendavad maksutulu. Lisaks avaldab mõju Soome majandusele ka venelaste ostuturism Ida-Soomes. Näiteks 2015.aasta alguses võis taas märgata rubla kursi tugevnemisest lähtudes Venemaa ostuturistide hulga suurenemist Ida-Soomes. Seda on võimalik järeldada suurenenud piiriületusstatistikast. Näiteks Nuijamaa piiripunkti ületas märtsi keskpaigas ühe nädalavahetuse jooksul ligi 17 000 reisijat, mis on suurem näitaja kui aastavahetusel. Venelased moodustavad suurima osa välismaistest ostuturistide osas (Soome Turismi Strateegia kuni 2020:15). Osaliselt on selle põhjuseks Soome unikaalne asukoht Peterburgi kõrval ning teiste lähedalasuvate Vene piirkondadega. Venemaal puuduvad ühendused teiste riikidega, mis oleks nii heal tasemel ning kiired kui Helsingi ja Peterburgi vaheline kiirrongiliin. Seetõttu on Soome venelastest ostuturistide jaoks ihaldusväärseks sihtkohaks. Ka Soome jaoks on venelastest turistid äärmiselt olulised, kuna see elavdab majandust. Aina rohkem tähelepanu on Soomes hakatud pöörama turismi- ning kaubandusettevõtetes vene keele ja kultuuri õppimisele.

3.3 Analüüs ja hinnang

Pragmaatiline välispoliitika kujutab endast suhtumist, kus riik vastavalt isiklikele huvidele arendab bilateraalseid suhteid korraga mitme sageli vastandliku osapoolega. Pragmaatilise välispoliitika peamiseks väljakutseks on rahvusvahelisel tasandil kompromissideni jõudmine. See tähendab, et riigi jaoks on kasulik teha suhetes teiste riikidega järeleandmisi oma tõekspidamistes ning poliitilistes eesmärkides. Soome juhtumi puhul on võimalikust pragmaatilisest välispoliitikast rääkimine esile tõusnud Ukraina konflikti kontekstis. Analüüsides Soome välispoliitilist strateegiat ning juhtivpoliitikute sõnavõtte võib jääda mulje, et Soome üritab paralleelselt olla aktiivne Euroopa Liidu liikmesriik, kuid vastavalt olukorrale kohati ka suhetes Venemaaga eelkõige oma huvide eest seista. Kohati võivad arusaamatuks jääda Soome poliitikute sõnavõttud Ukraina konflikti kontekstis, kus võrreldes teiste printsipaalsemalt toimivate riikide ning rahvusvahelise kogukonnaga, tunduvad Soome seisukohad leebemad, udusemad ning venesõbralikumad. Seetõttu analüüsin käesolevas töös, kas ning millistele pragmaatilise välispoliitika rollidele Soome vastab.

Esmalt analüüsin, kas Soomet võib pidada **neutraalseks** riigiks. Vastavalt neutraalsuse definitsioonile, võib antud positsiooni rahvusvahelistes suhetes omistada riigile, mis ei kuulu sõjalistesse liitudesse. Neutraliteet tähendab järjepidevat hoiakut, kus neutraalne riik ei ole ühegi teise riigivõimu poolt (Astrov 2011:120). Antud ajaperioodil ei saa Soomet neutraalseks riigiks pidada tihenenu koostöö pärast NATOga. Nii Soome kui Rootsi peavad end vaatamata tihenenu koostööle NATOga erapooletuteks riikideks. Osaletakse NATO rahupartnerlusprogrammis ning tehakse mitmeid ühisoperatsioone. Soome kui neutraalse riigi käsitlemist raskendab ka 2015.aasta aprillis Põhjamaade tehtud ühisavaldus, milles teatati Venemaa agressiivsest ning provotseerivast käitumisest kui Euroopa julgeoleku suurimast väljakutsest (Shilton 2015). Antud avalduses teatasid Island, Taani, Norra, Rootsi ja Soome oma plaanist arendada kollektiivset kaitsevõimet ning koostööd Baltimaadega. Island, Taani ja Norra on juba NATO liikmed, Rootsi ja Soome on NATO liikmelisusest küll senini eemale jäänud, kuid mõlemas riigis on elavnenud arutelu antud teemadel. Seega Soome ja NATO tihenevale koostööle viidates saab väita, et Soome välispoliitiline käitumine ei ole iseloomulik neutraalsuse mudelile.

Teine pragmaatilise välispoliitika mudel on **erapooletus**. Erapooletu positsioon juhindub eelkõige sõjalist sekkumist vältivast poliitikast (Newby 2003:483). Lisaks eeldab erapooletu

model, et riik ei esita rahvusvahelisel tasandil ühegi teise riigi suhtes hukkamõistvaid avaldusi. Soome kui erapooletu riigi käsitlemist raskendab nende Euroopa Liidu liikmesriigi staatus ning sellega kaasnevad ühised julgeoleku ja kaitsestrateegiad ning konsensusel põhinevad otsused. Vaadeldes Soome osalemist Euroopa Komisjoni Ministrite Nõukogus ning selle tehtavaid ühisavaldusi Ukraina konflikti kontekstis, võib väita, et Soome välispoliitika strateegiatele ei ole iseloomulikuks jooneks erapooletus. Euroopa Komisjoni Ministrite Nõukogu ühisavaldused Ukraina kriisi kohta on üheselt hukka mõistnud Venemaa agressiooni. Kehtestatud on Venemaa-vastased sanktsioonid ning Venemaa ohjeldamiseks on kasutatud mitmesuguseid diplomaatilisi meetmeid. Seega on Soome Euroopa Liidu liikmesriigina avaldanud otsest hukkamõistu Venemaa agressiooni suhtes Ukrainas, mille alusel saab väita, et Soomele ei ole iseloomulik pragmaatiline erapooletuse model.

Kolmandaks analüüsin Soome vastavust **soometumisele**. See on mõiste, mida kasutatakse Teise maailmasõja järgsete poliitiliste protsesside iseloomustamiseks Soome poliitikas. Antud mõiste vahendusel kirjeldati Soome kuulekust ning allumist Nõukogude Liidu survestamisele. Soometumist on peetud unikaalseks nähtuseks, mis toimis konkreetsetel ajal ning täpselt antud kontekstis. Seetõttu on selle näiteid mujalt äärmiselt keeruline leida. Soome kaitseminister Carl Haglund on öelnud, et soometumisest ei saa tänapäeval rääkida, kuna praegune Soome ning külma sõja aegne Soome on üksteisest äärmiselt erinevad. Haglundi arvates on soometumine kui mõiste iganenud ning seetõttu ei saa seda tänapäeva maailmas kasutada (Kirchick 2014). Soometumine külma sõja tingimustes tähendas eelkõige Soome poolt Nõukogude imperialismi suhtes silma kinnipigistamist. Näiteks ei liitunud Soome ÜRO riikidega, kes mõistsid hukka Nõukogude invasiooni 1956.aastal Ungaris. Lisaks ei avaldanud Soome oma seisukohta 1968.aasta Nõukogude Liidu invasiooni suhtes Tšehhoslovakkiasse (Kirchick 2014). Analüüsides aga Soome hääletamist ÜRO-s tänapäeval, näeme, et Soome asub Venemaaga erileeris. Kui me saaksime rääkida soometumisest tänapäeval, oleks eeldatav, et kahe riigi seisukohad kattuksid. Teine võimalus soometumist täheldada oleks sel juhul, kui sarnaselt eelpool mainitud Nõukogude Liidu invasioonide näitel väldiks Soome oma idanaabrit puudutavates küsimustes otsest hukkamõistu.

Neljas pragmaatilise välispoliitika model on **sillaks** olemine. Sillaks olemine on roll, kus riik on kolmandaks osapooliks kahe riigi või osapoole vahel (Bjereld 1995:25). Riigid kasutavad sillaks olemist kui oma välispoliitika identiteeti või kohati ka ajutistel eesmärkidel, konkreetsete probleemide lahendamiseks. Antud pragmaatiline välispoliitika model on Soomele iseloomulikum kui eelpool käsitletud neutraalsus, erapooletus ja soometumine.

Soomet kui silda Venemaa ning ülejäänud Euroopa riikide vahel võib vaadelda mitmetel juhtudel. Esiteks võib Soome sillaks olemisena tõlgendada Soome presidendi Sauli Niinistö Sotši visiiti 2014.aasta augustis. Soome põhjendas Niinistö visiiti Venemaale kui kahe riigi vahelise dialoogi arendamist. Niinistö Sotši visiit oli Euroopa Liidu juhtriikidega kooskõlastatud, mille alusel saab seda tõlgendada kui vahendajaks olemist Venemaa ja Euroopa Liidu vahel. Ka Soome välisminister Erkki Tuomioja on äreva julgeoleku olukorra kontekstis rõhutanud Venemaa ning Euroopa Liidu vahelise dialoogi olulisust ning Soomet kui antud dialoogi vahendajat. Lisaks diplomaatilistele suhetele võib Soome kui sillaks olemise mudeli iseloomuliku joonena näha Soome rolli Venemaa transiidivõrgustiku ühe olulisema sõlmpunktina. Nagu eelmainitud majanduslase koostöö peatükis välja toodi, on Soomel suur roll Venemaa ja Euroopa vahelise kaubanduslase koostöö vahendajana. Märkimisväärne osa Euroopast Venemaale imporditavast kaubast läbib Soomet kui transiitmaad, mille sadamate, maanteede ning raudteede vahendusel jõuab toodang Venemaale. Lisaks on Soome oma välispoliitiliste eesmärkidena rõhutanud piirideülese ning regionaalse koostöö olulisust. Seega on nii diplomaatilises kontekstis kui ka kaubandussuhetes võimalik rääkida Soomest kui vahendajast Venemaa ja Euroopa vahel.

Viimasena analüüsin **multivektorilise** välispoliitika iseloomulikkust Soomele. Multivektorilise välispoliitika keskseks eesmärgiks on oma suhete edendamine samaaegselt erinevate osapooltega (Astrov 2011:124). Antud pragmaatiline välispoliitiline mudel sobib kõige paremini iseloomustama Soome välispoliitilisi strateegiaid. Soome on tugevalt seotud Euroopa Liiduga nii majanduslases kui ka poliitilises koostöös. Euroopa Liidu ühised väärtused ning ühine julgeoleku- ja kaitsepoliitika on muutunud osaks Soome identiteedist. Samaaegselt püüab aga Soome arendada oma koostööd ning suhteid Venemaaga. Soome valitud välispoliitilist suunda võib pidada pragmaatiliseks, kuna eesmärgiks on samaaegselt edendada suhteid Venemaaga, kuid ühtlasi rõhutades oma läänelikke väärtusi ning kuuluvust Euroopa Liitu. Soome välispoliitikat võib iseloomustada kui kooslust väärtustepõhisest ning pragmaatilisest välispoliitikast. Selline multivektoriline välispoliitika on kujunenud ajaloolistele kogemustele tuginedes, läänelikke väärtusi arendades ning multilateraalseid kaubandussuhteid edendades. Võrreldes Soomet teiste antud regiooni riikidega, võib väita, et Soomel on Venemaaga kõige tihedamad ajaloolised sidemed, kaubanduslik koostöö ning vastastikune sõltuvus. Lisaks on Soomel ajaloolisele kogemusele tuginedes meele valusad mälestused ning säilinud teatud aukartus idanaabri suhtes. Sellest tulenevalt on õigustatud ka soov Venemaaga võimalikult häid bilateraalseid suhteid arendada ise seejuures Euroopa Liitu

kuuludes. Soome jaoks on keeruline Ukraina konflikti kontekstis üheaegselt jagada Euroopa Liidu Venemaa agressiooni vastaseid seisukohti, kuid samal ajal võimaluste piires edasi arendada diplomaatilisi suhteid ning majandusalaast koostööd idanaabriga.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat Ukraina konflikti kontekstis. Kuna Venemaa agressioon Ukrainas on Euroopa julgeolekuolukorda märkimisväärselt muutnud, oli eesmärgiks uurida võimalikke muutusi Soome Venemaa-suunalises välispoliitikas. Mitmesugused Soome poliitikute sõnavõtted ning seisukohad Euroopa Liidus Venemaa-vastaste sanktsioonide suhtes on endale tähelepanu tõmmanud ning tekitanud mitmesuguseid küsitavusi rahvusvahelisel tasandil. Töö peamiseks eesmärgiks oli uurida, kas Soome välispoliitikat Venemaa suunal võib nimetada pehmeks ning pragmaatiliseks. Soomele on ette heidetud üheaegset tegutsemist nii Euroopa Liidu kui ka Venemaa huvides, säilitades sel moel head suhted mõlema osapoolega. Seetõttu oli töö eesmärgiks uurida, miks on Soome just sellise käitumise ning välispoliitika valinud.

Käesoleva bakalaureusetöö teoreetiline raamistik keskendus pragmaatilisele välispoliitikale ning väikeriigi võimalustele oma poliitika kujundamisel suure regionaalse jõukeskuse naabruses. Käsitlesin viit erinevat konfliktivältivat pragmaatilise välispoliitika mudelit ning analüüsisin, kas ning missugune neist on kõige iseloomulikum Soomele.

Esimene pragmaatilise välispoliitika roll oli neutraliteet. Tuginedes neutraalsuse definitsioonile, mille alusel saab neutraalseks nimetada riiki, mis ei kuulu ühtegi sõjalisel liitu. Analüüsisin aga Soome tihenendud koostööd NATOga rahupartnerlusprogrammi raames ning ühisoperatsioone, selgus, et Soomet ei saa nimetada neutraalseks riigiks.

Teine pragmaatiline välispoliitiline mudel on erapooletus. Sarnaselt neutraalsusele on ka erapooletusele kui rollile iseloomulikuks jooneks sõjalist sekkumist vältiv poliitika. Lisaks eeldab erapooletus riigilt rahvusvahelisel tasandil teiste riikide hukkamõistmise vältimist. Võrreldes Soomet erapooletule mudelile iseloomulike tunnustega, tuleb tõdeda, et antud roll ei ole Soomele iseloomulik. Kuna Soome kuulub Euroopa Liitu ning seetõttu osaletakse Euroopa Komisjoni Ministrite Nõukogus, on tehtavad ühisavaldused ka Soome seisukohtade kinnituseks. Ukraina konflikti kontekstis on Ministrite Nõukogu ühisavalduste põhjal Venemaa agressiooni üheselt hukka mõistnud ning kehtestanud ulatuslikud sanktsioonid konflikti lahendamiseks. Kõike eeltoodut arvesse võttes ei saa Soomet erapooletu mudeli alla paigutada.

Kolmas pragmaatiline välispoliitika mudel on soometumine, mis kirjeldab Teise maailmasõja järgseid poliitilisi protsesse Soome poliitikas. Soometumine oli iseloomulik mõiste kirjeldamiseks Soome kuulekust ning allumist Nõukogude Liidu survestamisele. Kuna soometumist on peetud unikaalseks nähtuseks, mis toimis vaid külma sõja aegses kontekstis, on sellele nähtusele iseloomulike tunnuste leidmine tänapäeva maailmas keeruline. Soometumine kirjeldas ka Soome seisukohti näiteks Nõukogude Liidu erinevate invasioonide suhtes. Soome ei liitunud teiste ÜRO riikidega, kes mõistsid hukka Nõukogude invasiooni 1956.aastal Ungaris ning ei avaldanud kindlat seisukohta Nõukogude Liidu invasiooni suhtes Tšehhoslovakkiasse. Analüüsides aga Soome seisukohti erinevatel teemadel tänapäeval, näeme, et need on sageli Venemaa seisukohtade suhtes erinevas leeris. Seetõttu ei saa me tänapäeva Soome puhul soometumisest rääkida.

Neljas pragmaatilise välispoliitika mudel oli sillaks olemine erinevate riikide vahel. Sillaks olemine kujutab endast peamiselt teiste osapoolte vahelülis olemist. Soomet võib pidada sillaks Venemaa ning Euroopa vahel. Näiteks diplomaatilistes suhetes on sageli just Soome juhtivpoliitikud need, kes püüavad vahendada informatsiooni Euroopa Liidu ning Venemaa vahel. Selle iseloomustamiseks saab tuua näiteks Soome presidendi Sauli Niinistö visiidi Sotši 2014.aasta augustis. Soome kirjeldas antud visiiti kui dialoogi arendamist Soome, Venemaa ning Euroopa Liidu vahel. Lisaks võib Soome silla rolli näha ka piirideülese kaubanduse edendajana ning Venemaa jaoks olulise transiidi sõlmpunktiks olemisega.

Viimane pragmaatilise välispoliitika mudel oli multivektoriline välispoliitika, mille eesmärgiks on samaaegselt arendada suhteid erinevate osapooltega. Soome eesmärgiks on nii Euroopa Liiduga kui ka Venemaaga samaaegselt heade suhete hoidmine ning edendamine. Soome multivektoriline välispoliitika tugineb ajaloolistele kogemustele suhetes Venemaaga, läänelike väärtuste edendamisele ning majanduslase koostöö arendamisele. Kuna Venemaa on Soome üks olulisemaid kaubanduspartnereid, on Soome jaoks äärmiselt oluline heade suhete hoidmine. Võrreldes teiste Põhjamaadega, on Soome märkimisväärselt sõltuvam Venemaast nii kaubandussuhete kui ka energiaalase koostöö poolest. Seetõttu on Soome eesmärgiks hoida üheaegselt häid suhteid nii Euroopa Liidu kui ka Venemaaga.

Käesolevale bakalaureusetööle tuginedes arvan, et Soome Venemaa-suunalist välispoliitikat Ukraina konflikti kontekstis võib pidada mõningal määral pragmaatiliseks. Peamiselt juhindub Soome oma välispoliitikas Euroopa Liidu ühistest põhimõtetest ning väärtustest, kuid samal ajal ka isiklikest nii majanduslastest kui ka diplomaatilistest suhetest Venemaaga.

Seetõttu võib Soome välispoliitikat pidada koosluseks väärtustepõhisest ning pragmaatilisest multivektorilisest välispoliitikast.

Summary

The aim of this thesis was to analyse Finnish foreign policy towards Russia in the context of Ukraine Crisis. Russian aggression in Ukraine has troubled security situation in Europe for last two years. The goal of this thesis was to analyze Finnish possible pragmatic foreign policy towards Russia. Different statements about the situation from Finnish president Sauli Niinistö, Prime Minister Alexander Stubb and Foreign Minister Erkki Tuomioja had been difficult to understand in the context of Ukraine Crisis. There have been some doubtfulness about Finland's attitude and behaviour about EU sanctions towards Russia. International community has claimed Finland to be too pragmatic and self-centred.

The aim of this thesis is to find out what is the meaning of pragmatic foreign policy and what kind of criterias are necessary for referring country as pragmatic. In the context of this paper, it was necessary to define terms like pragmatism and pragmatic foreign policy. The theoretical backing for this paper is based on five different pragmatic foreign policy roles that small powers can acquire. In the context of this paper five different pragmatic roles will be discerned. These are neutrality, non-alignment, Finlandization, bridge-builder/honest broker and multi-vector foreign policy.

In the beginning of the thesis I will describe these five different pragmatic roles. After that I will give a brief overview about the historical background of Finnish and Russian relations. Third chapter focuses mainly about analyzing Finnish foreign policy's eligibility for these pragmatic roles. I will analyse basic concepts about Finnish foreign policy. In addition there will be overview about Finnish and Russian economic cooperation. Finally I will compare Finland with these five pragmatic foreign policy roles and give some assessments.

According to this thesis Finnish foreign policy can not be handled as a neutral or non-aligned. Finnish practical cooperation with NATO on peace and security operations proscribe us to handle Finland as a neutral or non-aligned country. Furthermore, as Finland is a member of European Union, the common statements about Russian aggression have been uniquely disapproved. Non-alignment is understood as a policy remaining free of taking sides in conditions of conflict. We also can not see finlandization in the context of Finland today. It is an unique concept which describes Finland's adaptive acquiescence while being dominated by a stronger power during the Cold War. Nowadays it is too difficult to use this concept about describing situation in countries. Two pragmatic roles which are more similar to Finland are

bridge-builder and multivectoral foreign policy. Both cases are handled in the context of trade cooperation. When we compare these two roles multivectoral foreign policy is most suitable about describing Finnish foreign policy towards Russia. Multivectoral foreign policy describes Finland because it's close ties with EU and at the same time with Russia.

In summary, based on the research I think that Finnish foreign policy towards Russia can be referred as pragmatic multivectoral foreign policy. Finnish foreign policy is based on EU common values and personal diplomatical and economical contacts with Russia. Thereafter Finnish foreign policy can be seen as a combination of EU value-based policy and pragmatic multivectoral policy.

Kasutatud kirjandus

Mitteperioodilised väljaanded

1. Astrov, A. (2011). *The Great Power (mis)Management: The Russian-Georgian War and its Implications for Global Political Order*. Farnham: Ashgate Publishing.
2. James, W. (1981). *Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking*. Indianapolis: Hackett Publishing.
3. Raik, K., Helwig, N., Jokel, J. (2014a). *EU Sanctions Against Russia. Europe Brings a Hard Edge to Its Economic Power*. The Finnish Institute of Foreign Affairs. FIIA Briefing Paper 162, pp.3-9.
4. Raik, K., Aaltola M., Pynnöniemi, K., Saloniemi-Pasternak, C. (2015). *Pushed Together by External Forces? The Foreign and Security Policies of Estonia and Finland in the Context of the Ukraine Crisis*. The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Briefing paper 167, pp.2-8.
5. Zhao, S. (2004). *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behaviour*. New York: An East Gate Book.
6. Watson, A. (1992). *The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis*. London: Routledge.
7. Wegren, S. K., Herspring, D. R. (2010). *After Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain*. Maryland: Rowman and Littlefield Publishers.
8. Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What It Means For The West*. London: Yale University Press.

Perioodilised väljaanded

9. Alam, M. B. (1977). The Concept of Non-Alignment: A Critical Analysis. *World Affairs*, Vol. 140 Issue 2, pp.166-186.

10. Bjereld, U. (1995). Critic or mediator? Sweden in world politics. *Journal of Peace Research*, Vol. 32 Issue 1, pp.23-36.
11. Gorodnichenko, Y., Mendoza, E. G., Tesar, L. L. (2012). The Finnish Great Depression: From Russia with Love. *American Economic Review*, Vol.102 Issue 4, pp. 1619-1643.
12. Henschen, T. (2013). Kant's Pragmatism. *British Journal for the History of Philosophy*, Vol.21 Issue 1, pp.165-176.
13. Laine, J. (2014). Something old, new, borrowed, and blue: towards a bottom-up agenda of the Finnish-Russian relations. *Fennia*, Vol.192 Issue 1, pp. 65-78.
14. Lotz, C. (2010). International Norms in Statebuilding: Finding a Pragmatic Approach. *Global Governance*, Vol.16 Nr.2, pp. 219–236.
15. Löden, H. (2012). Reaching a vanishing point? Reflections on the future of neutrality norms in Sweden and Finland. *Cooperation and Conflict*, Vol.47 Issue 2, pp. 271-284.
16. Mouritzen, H. (2010). The Difficult Art of Finlandization. *Foreign Affairs*, Vol. 89 Issue 3, pp. 130-131.
17. Newby, A., Titley, G. (2003). The "War on Terror" and Non-alignment. *Peace Review*, Vol.15 Issue 4, pp.483-489.
18. Paasi, A. (1999). Boundaries as social practice and discourse: the Finnish-Russian border. *Regional Studies*, Vol.33 Issue 7, pp. 669-680.
19. Rieker, P. (2004). Europeanization of Nordic Security. The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States. *Cooperation and Conflict*, Vol. 39 Issue 4, pp. 369-392.
20. Sariola, S. (1982). Finland and Finlandization. *History Today*, Vol. 32 Issue 3, pp. 20-27.
21. Schiller, F. C. S. (1905). The Definition of 'Pragmatism' and 'Humanism'. *Mind*, Vol.14 Issue 54, pp. 235-240.
22. Singleton, F. (1981). The Myth of Finlandization. *International Affairs*, Vol.57, No.2. pp.270-285.

Elektroonilised dokumendid

23. Balticconnector. Gaasijuhe Paldiskist Inkoosse. (2014). Gasum Oy: Keskkonnamõju Hindamise Programm. [WWW] vaadatud: 02.05.2015
http://www.gasum.com/globalassets/balticconnector/balticconnector_eia_programme_est.pdf
24. Diplomacy Post. (2014). „No reason to stop agreements with Russia: Finnish FM“. [WWW] vaadatud: 03.05.2015 <http://dippost.com/2014/11/18/no-reason-to-stop-agreements-with-russia-finnish-fm/>
25. Gazpromi Eksport 2013. [WWW] vaadatud: 02.05.2015
<http://www.gazpromexport.ru/en/presscenter/publications/>
26. Kirbassov, G. (2011). Multi-Vector Foreign Policy as a Commitment Problem. [WWW] vaadatud 14.05.2015
http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/5/0/2/3/7/pages502374/p502374-1.php
27. Kirchick, J. (2014). Finlandization Is Not a Solution for Ukraine. *The American Interest*. [WWW] vaadatud: 15.05.2015 <http://www.the-american-interest.com/2014/07/27/finlandization-is-not-a-solution-for-ukraine/>
28. Ollus, S. E., Simola, H. (2006). *Russia in the Finnish Economy*. Helsinki: Sitra Reports 66. [WWW] vaadatud: 21.04.2015 <https://www.sitra.fi/julkaisut/raportti66.pdf>
29. Peaminister Alexander Stubbi kõne Paasikivi Ühiskonna seminaril. „*The security environment in transition – how will Finland respond?*“ 24.03.2015a. [WWW] vaadatud: 15.05.2015 http://vnk.fi/en/article/-/asset_publisher/-turvallisussymparisto-murroksessa-miten-suomi-vastaa-
30. Peaminister Alexander Stubbi kõne seminaril “European Security and Conflict in Ukraine”. 30.03.2015b [WWW] vaadatud: 14.05.2015 http://vnk.fi/en/article/-/asset_publisher/paaministeri-alexander-stubbin-puheenvuoro-euroopan-turvallisuus-ja-konflikti-ukrainassa-seminaarissa-30-maaliskuuta-2015
31. Peaminister Alexander Stubbi kõne „European policy towards Russia“. Stiftung in Berlin, 29.09.2014. [WWW] vaadatud: 15.05.2015 http://vnk.fi/en/article/-/asset_publisher/prime-

[minister-alexander-stubb-european-policy-towards-russia?_101_INSTANCE_8Qp0OdmORVY_groupId=10184](#)

32. Shilton, J. (2015). *Nordic countries sign defence cooperation agreement aimed at Russia.*

World Socialist Web Site, Published by the International Committee of the Fourth

International (ICFI). [WWW] vaadatud: 17.05.2015

<http://www.wsws.org/en/articles/2015/04/16/nord-a16.html>

33. Soome Julgeoleku- ja Kaitsepoliitika Strateegia 2012. Valitsuse Raport. [WWW]

vaadatud: 13.05.2015

http://vnk.fi/documents/10616/1093242/J0113_FinnishSecurity_net.pdf/f7d0b3db-f566-4d32-af19-68a7064e24ee?version=1.0

34. Soome Turismi Strateegia kuni 2020. [WWW] vaadatud:03.05.2015

https://www.tem.fi/files/28018/Finlands_Tourism_Strategy_to_2020.pdf

35. Soome Väliskaubandus 2014. [WWW] vaadatud: 21.04.2015

http://www.tulli.fi/en/finnish_customs/statistics/graphics/liitteet/Kuviot_2014EN.pdf

36. Välisminister Erkki Tuomioja kõne. „*The will to defend the country in Finland.*“

Sügisseminar Helsingis, Katajanokka Casino, 23.10.2014. [WWW] vaadatud: 15.05.2015

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=315565&nodeId=23&contentlan=2&culture=en-US>

37. Weiner, M. (1968). Neutralism and Nonalignment. International Encyclopedia of the

Social Sciences. [WWW] vaadatud: 14.05.2015 [http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-](http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045000870.html)

[3045000870.html](http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045000870.html)